

ת.א. 1553/87

א

בית המשפט המחוזי

בתל - אביב - יפו

בפני כב' השופט א' שטרוזמן

הפניקס הישראלי - חברה לביטוח בע"מ

התובעת:

1. אמינות אלקטרוניקה בע"מ

הנתבעות:

2. אמינות מוקד ארצי (1979) בע"מ

עו"ד ע' סביר

טענו לתובעת:

עוה"ד י' שינמן וא' אשורי

לנתבעות:

פסק - דין

ההתפרשות למשעל ומחויבות התובעת

ביום שבת 2.8.20 בבוהר, כאשר נכנס נר מנשה טל. חשב החברה ברה
יזכה מפיעים בע"מ (להלן: "החברה") למפעל החברה באזור התעשייה בפתח
תורה, נוכח לדעת שהיתה פריצה למקום וכנגבה שחורה נפגרו.

על פי מראה עיניהם של נר טל, השמואי נר פלינר, שהגיע למקום מטעם
זכות הביטוח, ומר' אבנר ברק מנהל החברה, הודירה למקום בוצעה דרך
מחנה בלתי חלוצי, בו היה מוחקן מנגן, אחרי שהמנגן הוטר ממוקדמו.
מפגש הוחזר לנתון מקום, ללא התקנה, כדי לכסות את הפתח. כור טל שם
על הפתח שתיבת הקו פטר של מערכת האנטיקה המוחקת מאחורי דלת הכניסה
החשמל, שגרם להפסקת החשמל למערכת

ת.א. 1553/87

החברה 2. היות ש...
 בהסכט (נ"ל) מ- 1981...
 איתרות של מערכת האזעקה הנוקטת בפועל, שליחת סיגור לזעקה בשטח מחוץ למפעל עם היווצרות השד של פריצה או חדירה למפעל ודיווח, במיזם הצורך, למנהל החברה על הארוע ולמשרה על גילוי סיכוי פריצה וניכיה או פגיעה בלוח הארוע בדכוי. מערכת המעקה שהותקנה במפעל חובדה עם הנוקטת במעדרה של המעשה.

ב. מערכת האזעקה

מערכת האזעקה, היתה ניתנת לדריכה, כלומר להפעלה, הבאותה למצבה ON, או בלשון העדיט למצב לילה. והיתה ניתנת להשבתה, להצאתה למצב OFF, או בלשון העדיט למצב יום, בהצעות מפתח מיוחד. לעני נפח היה אמור לגלות תנועה במפעל. להפעיל אזעקה ולגרום לאיתרות אזעקה במוקד. איתרות אלה אמורים היו להכניע את הכתבסת לשלוח סיגור למקום ובשעת הצורך לדווח על הארוע למנהל החברה ולמשרה. כאשר הפסולת מהתקנה מהמוקד. מושבתה, בשעות הרבות נהגים אנשי הכתבסת להקפיד סלפונכיה עם המפעל ולוודא עם איש שיחם בטלפון את הסיסטמה הנוטכנת בין הנתבעת לחברה. אי ידיעת הסיסטמה מעוררת, כמובן, השד על הימצאת של אנשים בלתי מוסמכים במפעל.

השידורים ממערכת האזעקה של המפעל נקלטים במוקד הנתבעת ונרשמים על

סרט. כליל שבת 1.8.86 נרשמו במוקד הפעולות הבאות:

18:43 אות על: רהיכת מערכת האזעקה, כלומר על הפעלוה.

21:36 להזאת אזעקה.

22:30 אות על: רהיכת מערכת האזעקה.

ת.א. - 15531/87

ושלבות הטייר והעורך דיווח של המועצת לניהול החברה על התוסקה ועל תדריך הנערכת בשעה 22:30 כליל שבת, שעה בלתי שבירה לעבודה גם במפעלה של החברה, מהווים הפרה של החובות הכתובים כלפי החברה.

ח. תיחלוף (טוברוגציה)

החברה היתה מבוססת אצל התובעת. וזו פינתה את חברה על הדין הסחורה הגבוהה בסכום של 60,000 ש"ח (שירי שרף ל- 29,024 ש"ח. סכום זה וכן סכום נוסף של 5,429 ש"ח ששילמה התובעת לשמאי מר פלינר, היות התובעת מהתבעות מכת התיחלוף (טוברוגציה) שבהוראת הפוליטה ונכוח השיכור המוקנית לה לפי החוק, לפיהן היא באה במקומה של החברה המבוססת.

הפוליטה נ"ל. לנדרות התייחסות לשבת ל"ל, והקבלה כדמייה רהובת שהיא דוגמה לפוליטה תקפה בעת הגרוע. הילך לה כן לא היה נ"כ התובעת מציג אותה.

התביעה לתשלום הוצאות השמאי אינה באה מכת התיחלוף, כי זו תביעה לחיוב החברה בהוצאות השמאי של התובעת ואינה בגדר תביעה אפשרית של החברה כגד הנתבעת בגלל הפרת התחייבותה כלפיה.

על ערך הסחורה שנגנבה לא היתה מחלוקת של ממש בין בעלות הדין, ואין תמיהה על כך שהנתבעות הכירו את התובעת וחזקתה שלו שלמה לחברה פיצויים בכדיכות לבה אלו לאחר שבדקה וקבעה את ערך הסחורה שנגנבה. העובדה שמלכתחילה אמרו אנשי החברה את כזקיה בטעות כמור

מזה ששולם איננה לחובתה, כי אין האומדן המקומי יכול לבוא במקום ראיות וחשבוניות מוכחים וברוקיט, כאמור בחוות דעת השמאי מר פלינר.

10 - 11 - 12

ט. חוק המגורים והמגורים

1. ההסכם כמובן חסין

התחלת ההסכם וזו הגנתה של סעיף 10 והסכם זה יחיד ובלתי ניתן

"מוצא" והוסכם בזה, בין הצדדים, כל המורה איתה

הוא יצרת לעמוד לפי הסכם זה, יחידים וזה סוגו ולעמוד

דבר זה, המסמך המפורט ששלח המורה וזהו המסמך המוגש

ע"י החברה כמפורט לעיל, ולפי תהליך היסוד של המבצע

בגד כל פעולה או פיקול לביצועו, בין אם יש בין שני

הצדדים שליש, הגנתו, המסמך המפורט לוית המבצע, המוקדם,

והמורה הנשחלנת למורה, והוסכם והתחייב בזה, כי החברה

לא תשג כשום חזרות ובין פעולה או פיקול למבצע או

לביצוע שליש, על זה, בין אם יחידים וזהו המסמך המוגש

שנמצאה לו הפיקול, יחד, עקב השלמות, ולעמוד לו כל

פעולה או תודל, אחרים של המורה, או שיהיה, והיה

אחריותה המירבית של המורה, מובטחת להשלמות, וכמו השווה

למחצית דמי המבצע ששולמו, על ידי המורה ובין שנת

ההתקשרות שכמהלכה, התמורה עילת החוב, והמורה עוטר

בזה, את החברה ומורה, על כל השלום המולה על שום

החזרות המירבית הנקוב בסעיף זה לעיל."

130984

"מוסכם בזה, כי זכויותיו של המבצע הנובעות מהסכם זה

התחייב להעביר, יחד, עקב השלמות, ולעמוד לו כל

ת.א. 1558/87

כ.נ.ק. הפסד או הוצאה לרבות הוצאות משפט ושכר טרחת
 עו"ד שילגמו לחברה עקב תביעת כל צד שלישי בגדה
 לרבות חליפו של המנוי לפי הדין ולרבות כל תביעות
 שיכוב מצד כל מבטח של המנוי. בכל מקרה, שהמנוי יהיה
 מעובין בהגדלת מידת האחריות של החברה לפי הסכם זה
 ולא לשרותים מיוחדים, יהיה עליו להגיע עם החברה
 לידי הסכם מיוחד בכתב ולשלם את התמורה שתקבע בהתאם
 להסכם מיוחד.

טענת הנחבעת המתערת מאחריותה לפגיעה או לנזק שסופר עקב
 רשלנותה או רשלנות עובדיה או הגבילה את אחריותה המירבית
 לתשלום טכום השוה למחצית דמי המנוי ששולמו ע"י החברה
 לנהגיה כאמור בדישא לסעיף 10 להסכם בעמותה בתגובה לתובעת על
 העדר תקפו של סעיף זה כשיש לב להוראות חוק החוזים המיוחדים.
 הגובה התובעת הליבה על פי החוק וזה הפכית השונת לבו של
 היועץ המשפטי לממשלה וזוהי. בא כוחו היועץ לבית המשפט שאין
 ליועץ המשפטי לומשלה ענין להצטרף לדיון בין בעלות הדין,
 והוא הפנה והמציא לבית המשפט את פסק הדין שביתן ב- 2.9.89
 ע"י בית הדין לחוזים ואחידים בת.א. 778/86 גילמור בע"מ ב.
 היועץ המשפטי לממשלה ואח"י, שביניהם עורטם בעסקים תש"ן (ב)
 45.

ההסכם בין הנובעת לבין החברה הוא חוזה ואחד. הוא לא הסכם
 שכופר בעקרונות מו"מ בין נציגי החברה והתובעת שבמהלכו גובשו
 תנאי ההסכם, המיוחדים להתקשרות ביניהם, ולא הוא, כאמור
 בכתות ההסכם (נ/2, נ/3) "הסכם" הצטרפות כמנוי למוקד
 הירוק וההסכם שתכאון נקבעו מאושר לצורך התקשרות של מנוליט לרבות
 למוקד האפשרות שיש לכתובת לבחור בין התקשרות עם הכתובת ללא

1553/137

2. על פטור מאחריות לפי סעיף 10 ולשם להטות

הפטור המעבך לכתובת על האחריות והשירות שנתנה יתן חלוקה
 בהתאם לתוצאת דברי המבדל, שישלמו בדרך זוהה שיהיה זה אולם
 ההוצאה נקמה את המבדל, שירדו ההוצאות מה המבדל לפיכך להוצאה
 ולהוצאה בהשאלתו והפרתו המדויגותיה לפי כלליותה, הי"כ
 הכתובת טרה / והישב הכותבת לכללים את ההוצאה שיש למורה
 בהתאם רוחה עם הכתובת חתומה דמי מבדל שכתובים הפותחים לחון
 עורך ההתסקת שומר במפעל רחוק היה שייחשב וזה היתרונות
 הדיכויים היכולים לבחור לכתובת הקובע את המבדל המעוררת. היות
 זה לפי המבדל לשבח מבלי לנמסר המעוררת ידעה לפיכך,
 להשיג חזקה, לבדיקה השמה המוצגת של המעוררת, לשלמותה,
 סיורה לרוב ולעבורה הקריאה המפורטת המבדל המבדל ידעה את
 פטור המבדל, לפי סעיף 10 להטות את חלוקה המבדל המבדל
 את ההוצאה פתור לאותו לקוח שישלם את ההוצאה המבדל להפעלת
 המבדל של, המעוררת לקוח המבדל והיה המעוררת המבדל במוק
 המבדל המעוררת ידעה המעוררת שנתנה למעוררת ולכופו של המבדל כך
 שההוצאה במשפט הראשון של סעיף 10 יחסינה היה המבדל המבדל
 זו, להעשה משפחה מבדל המעוררת המבדל לפי יחסינה למשפחה המשפחה
 המבדל כמורה במשפט השני של אותו סעיף.

כיות הדין לחונגים היומדים קצו דפטק דיוו בטורן וילתור שסעיף
 כמות לסעיף 18 בהטות שלפניו, לפיכך טכום המעוררת המבדל
 למעוררת דמי ההוצאה או דמי השירות, והיה סביר ואולם מקובל
 (כלי ביות הדין ומכח לא שלל את המקורו של המבדל טכום המעוררת
 את המבדל והמעוררת יהיה בגובה כזה שלו המבדל את המעוררת לזכות

ת.א. 1553/87

044235/6

במקרה זה בשירות שהיה כרוך. לכן, באורחו ענין, כהעדר חשתיח
 יעדראויה ליוחס הרצוי בין תקרת הפיצוי לתמורה המשותלכות והסתפק
 גמי במחן ארכה להצעת שיכויים ותיקונים בחונה הכרון בפניהם. משמע
 גמי בית הדין. ביטל את התנאים הפוטרים את הספק מאחריות ומגבילים
 גמי מחז טכום הפיצוי שיחול עליו למחצית דמי ההתקנה או השירות
 גמי בלבד. כך גם פסק בית המשפט העליון בט.ח.ח. 1/74 מפעלים
 גמי לביקורי יבש קשת בע"מ נ. היועין המשפט למחשלה ע"ד ל"ד פ,
 גמי 255. כבי הנשיא שמגר אמר בענין זה (טמ" 3/75) דבריו היפים גם
 גמי המעביר:

"ההגבלה הקיצונית באחריותו הכספית של הספק עבור
 גמי מועשי רשלנות או כדין שתוצאתו אבדן או נזק לכסיו של
 גמי הלקוח, שהורהקה על ידי המעורבות, היא כגובל לדעה של
 גמי מעמדו בספק..."

פסיקת בית המשפט העליון וקביעת בית הדין לחוזים אחידים
 גמי נכונה גם לענין סעיף 18 רישא להסכם הכרון בפניכו. לכן אני
 גמי מבטל את תנאי סעיף 18 רישא להסכם בגלל היותו חנוים מקפחים
 גמי ואח המכרי, כל נוכרי, שהתקשר עם הכחבטה לפי ההסכם (כ/2, כ/3),
 גמי לרבות החברה.

3. העדר הזכות לתביעת שיבוב לעי סעיף 18 סופו להסכם

ההספא של סעיף 18 להסכם אוסרת למעשה על החברה, כמו על כל
 גמי מכרי אחה, את העברות זכויותיו הכובעות מהסכם זה לאחרי נאויכות
 גמי אותה לשפות. את הנחכעות על כל נזק, הפסד או הוצאה שניגרם לה
 גמי עקב כל תכלית צו שליושי כורה לרבות ולישו של המכרי לפי הדלן
 גמי לרבות כל תביעות שיבוב מצד כל מבטח של המכרי."

ת-א-א- 1553/87

בהסכם שברון ע"י בית הדין לחובות ולפיקוח העסקים גילמוד
 אמנם לא היה תנאי דומה לתנאי שבטיפוח לטעין 18 בהסכם של
 החברה עם הכתובת, ולא תנאי המבקש לכפות על הלקוח ביטוח רכוש
 בחברת הביטוח. לכן נזקק בית הדין לאפשרות של חביעת שיבוב של
 חברת הביטוח מהטפק, אם יימצא רשען. אם הדיעה לחיוב הלקוח
 בכיטוח רכושן כתנאי לקבלת שירות מהטפק רמה כפי הדין כבלתי
 ראויה, בהיותה מחייבת את הלקוח בהוצאות ביטוח, גם אם אינו
 מעוניין בכיטוח ובגלל ש"אפשרות כזו פוחתה פוחת לזלזול מצד
 הטפק ריקוח וגשירותיו יפגעו בשיבוב השיבוב.

עם בדיקת השיבוב:

"אפשרות שכזו מעלה גם את שאלת זכות השיבוב, קרי
 זכותה של חברת הביטוח לשוב ולל המזיק, ובמקרה דידן
 הטפק, לחבוע ממנו את הלקוח. אם יימצא רשען. אם לא
 נבטל את זכות השיבוב, יכול היה הטפק לשוב את
 הלקוח. מה הועילו חכמים בתקנתו המקובל אם נבטל את
 זכות השיבוב. נזיקר מאד את פרומות הביטוח". (הסוגרים
 שלי, כי נראה שהמלה "זכות" השתרבבה בטעות באותו
 מקום - אי ש"י).

משמע, דעתו שלי בית הדין לא היתה נוחה מביטול אפשרי של זכות
 השיבוב של חברת הביטוח לטפק, וזף לדעתי, עם כל הכבוד, אין
 זה ראוי לבטל זכות זו.

זכות השיבוב מוקנית לחברת הביטוח מכוחו של פוליסת וחוק
 התנייה הכתובה על איטור העברת זכויות המורגל הליכי זכויות
 החברה לחברת הביטוח משמעה למעשה חביעת אפשרות של החברה לבטח

13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

1553/1971 - 13 - 31

היא וכדומה. החתומה הנכבדה נוספה שמה עם חתימתו של הבעלים
מחצית התשלום השנתי לנו היתה צריכה להעלות על גובה העדמות
קציתם, שהינה, למעשה, כאיסור לביטוח דכוש החברה לחברת
ביטוח.

התן הפשרות לחתומה לשדב אל החברה, וזו לכל המדי והמדי החביעת
שידוב להשבת הסכומים שחוייב לשלם למדינת הביטוח, החזירה את
התכונים המקפחים לקדמותם. אפשרות למדוע חידה מהמדי את הסכום
שתשלם החתומה לחברת הביטוח השונה לחזרה ולשילוב החבוי
ההתקשרות של החברה והחתומה את התמריץ של החתומה לקיים את
החייבותיה כהלכה וללא דשלות.

על כן גם התכונים בטופא של סעיף 18 להסכם החבויים יגלל הודות
הכונים הקפחים לפי חוק החובות החוזרים.

והחירות החתומה

העלת האזעקה כעשית ואחרי כניסתם של העורצים למפעל ולכן לא היה
בידי החתומה והאשה אפשרות למכוע את הכיך למדגן ואולי ופי לנו את
הנזקים למבכה שנעשו חוך כדי חזירה להפעל בשלב הרושון של
ההתפרצות. נזקים אלה הוערכו ע"י העומה בטך של 256 דולר, וזו למעשה
הם לנו שולמו ע"י החתומה לחברה, כי ערך המלואי שגבב היה, לפי
ביעת השמאי, בטך של 297,297 דולר, וסכום הפיצוי ששולם ע"י החתומה
לחברה היה בטך של 39,024 דולר בלבד.

לי טיבה לעקוק בפשרות של מניעת הנזילה להבדיל מההתפרצות -
הטילה, וזוהי הגזע הטייר למקום, זאת הגיע - ויללו ערך בדיקה
סודית של השטח מחוץ המפעל לרבות וקירות המוגנים המוגנים

78187/15

היה תורה גם המיון המוביל, ולפיכך ליתר דיוק ייתכן להעריך, בהתאמה
 כי אין שום סיכויים של הסגן שופט יהיה מיון זה. המיון המוביל
 היה לגלות נתון ע"י מסיון לסלסול גילוי הסיכון. שמונתו לא תהיה
 נתון דאגיה על ברוח למקום ובדיקה יעודית של השיטה. הנתון המיון
 ובדיקה דאגיה לשמה של השיטה הייתה תורה ונתן סיכוי זה היה ונתון
 נתון לתוציק ונתן המשיטה המוביל. המיון המוביל זה היה ונתון
 המשיטה זה היה ונתון המשיטה המוביל זה היה ונתון המשיטה זה היה

נתונים הכתובות 1

הנתונים 1 ונתונים 2 והלקטורניקה המ"מ המקינה זה נתונים המשיטה זה
 נתונים 3 ונתונים 4 והמשיטה המוביל. המשיטה המוביל זה נתונים המשיטה זה
 המשיטה זה נתונים המשיטה זה נתונים המשיטה זה נתונים המשיטה זה

הנתונים

1. המשיטה בגד הכתובות 1 והמשיטה והלקטורניקה המ"מ נתונים. הנתונים
 הנתונים המשיטה נתונים הכתובות 1 ונתונים המשיטה המוביל זה נתונים המשיטה זה
 1,500 ש"ח בצרוף מ"מ, ריבית והפדשי הצמדה.
2. הכתובות 2 ונתונים והלקטורניקה (1977) בע"מ ושלם לנתונים
 60,000 ש"ח בצרוף הפרשי הצמדה וריבית מטעמיהם 1986
 הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך של 6,000 ש"ח בצרוף תשלום
 ריבית והפרשי הצמדה.
3. הריבית והפרשי הצמדה יתושבו: על שכר הטרחה מהירות ונתן
 ההוצאות - פירוט הוצאות.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29

0

1

ת.א. 1558/87

2

3

4

4. הריבית חהיה -

5

בשעור 4% לשנה מטפטמבר 1986 עד 13.9.87.

6

צמודה בשעור 4% לשנה מ- 13.9.87 עד היום.

7

צמודה בשעור 8% לשנה מהיום ועד החסלום בפועל.

8

9

10

11

12

ודע היום 19.1.92

13

14

15

16

17

18

19

א' שטרונמן - שופט

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

17

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

1

בפני כב' השופטת א. חיות

התובע :

ע"י ב"כ עוה"ד עמי טביר

- נ ג ד -

הנתבעת : מדינת ישראל - משרד הבטחון

ע"י ב"כ עוה"ד אהרון גל

פסק - דין

1. התובע יליד 1952, היה מעורב בתאונת דרכים שארעה ביום 28.5.90, עת נסע במשאית אספקה צבאית מ.ר. 646-034, במסגרת תפקידו כספק, אזרח עובד צה"ל.

כתוצאה מן התאונה נפגע התובע בידו הימנית ובברך רגלו הימנית וכן התלונן על כאבים בגב. התובע אושפז בבית חולים ע"ש ברזילי באשקלון ושם אובחן אצלו שבר עט ותזוזה בשליש האמצעי של ההומרוס בזרוע ידו הימנית. צילומים של ברך ימין ושל עמוד השידרה לא העלו על ממצאו.

ידו הימנית של התובע הושמה בגבס והוא שוחרר לביתו עט המלצה להתייצב לביקורת בתוך שישה שבועות במרפאות בית החולים.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ונ.א. 542/91

2

באשר למועד שחרורו של התובע מבית החולים קיימנו אי בהירות במסמכים. טיכום המחלה המודפס מציין כי הנובע שחרור כבר למוחזג היום דהיינו ביום 29.5.90, בעוד אשר בנעודת השחרור והכוננה נכתב יד, נזכר יום ה-31.5.90 כיום שחרורו של התובע מבית החולים. גט גליון בדיקות החום של התובע מלמד כי התובע שהה בבית החולים עד ליום 31.5.90, ולעומת זאת גליון התרופות וגליון המעקב של המחלקה מלמדים כי התובע לא נבדק ולא ניתנו לו כל תרופות לאחר ה-29.5.90.

לנוכח אי הבהירות האמורה במסמכי בית החולים ולנוכח האינדיקציה הקיימת בחלק מהמסמכים בדבר המשך אישפוז עד יום 31.5.90, יובא תאריך זה בחשבון כתאריך שחרורו של התובע מבית החולים.

2. התובע נעדר מעבודתו מאז התאונה ועד יום 15.9.91 והיינו, במשך כשנה וחצי מיום התאונה, ובאותה תקופה טופל בבית-החולים ונל-השומר, שם קיבל טיפולי פיזיותרפיה וכן טיפול במרפאה הפסיכיאטרית, בשל ונטמונת פוסט-דאומטיות שפיתח. הטיפול בנחום הפסיכיאטרי נמשך מאז הוואונה ועד היום, ובמסגרתו מקבל התובע לאורך שנים תרופות הרגעה ונקייט שיחוו מעקב, על בסיס קבוע.

3. התאונה הנדונה אף הוכרה כנאונת עבודה על ידי המוטו לביטוח לאומי (להלן: המל"ל), ולפיכך, נבדק התובע על ידי וועדה רפואית של המל"ל וזו קבעה לו נכות זמנית בשיעור 20%, עד ליום 31.8.91 וכן 182 ימי אי כושר מלא.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

3

באשר לשיעור נכותו הצמיתה קיים הונובע מטפר הליכים בפני וועדות המל"ל וכן בפני בית הדין הארצי לעבודה, ונטופט של הליכים אלה, הועמדה נכותו הרפואית הצמיתה של התובע בגין הונאונה על שיעור של 19% וזאת לתקופה החל מיום 1.9.91.

נכותו הרפואית של התובע על פי קביעות המל"ל מורכבונ מנכותו אורטופדית בשיעור 10%, לפי תקנה 41(8) לתקנות הביטוח הלאומי (תביעות ודרגות נכות לנפגעי עבודה) תש"ז-1956 (להלן: "תקנות המל"ל"), בגין הגבלה קלה ביישור ובכיפוף הטופיים של מרפק ימין והגבלה בוננועונו כונף ימין מעל גובה השכט. כמו כן, נקבעה לתובע נכות פטיכיאטוריוו בשיעור 10%, לפי תקנה 34(ב) לתקנות המל"ל, בגין "טימניט אוביקטיבייט וטוביקטיבייט המגביליט באופן בינוני אונ ההונאונה הטוציאוליוו וכושר העבודה".

4. התובע שב לעבודה כאזרח עובד צה"ל ביוט 15.9.91 ואולט, על פי המלצות רופא התעשייה שובץ כפקיד בחצי משרה במחלקת אחזקונ מכבטה. בעבודה זו עוסק התובע מאז ועד היום, על פי המלצות הניתנוונ בעניינו מעת לעת ע"י רופא התעשייה (ר' נספחים ו-1 עד ו-13 וכן ונצהירו של חיים זאר האחראי על כח אדם האזרחיים בבסיס).

עבודתו הנוכחית של התובע שונה מאוד מעבודתו הקודמוו כטפק. מדובר בעבודה פקידונית קלה שאינה מצריכה מאמץ גופני, ועיקרה מענה לטלפונים, כתיבת מכתבים וטיפול בהזמנות וברישומי המחלקה, במשך 4 שעות, עד השעה 11.30, כל יום.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

4

מידון הפגיעה בכוחו והשתכרות של הנובע

5. המחלוקת המרכזית שהתעוררה בין הצדדים בוניק זה נוגעת לשאלון הפיצוי המגיע לתובע בגין הפסד השתכרות בעבר ובעתיד. התובע טוען כי העבודה החלקית שבה הוא מועסק מזה כשש שנים, והשכר המופחת שהוא משתכר בגינה, משקפים אל נכון און הפגיעה ביכולת התיפקוד שלו בעבודה, שנגרמה בעקבות התאונה, ועל כן, כן טוען הנובע יש לחשב את הפסדי ההשתכרות שלו בגין העבר והעתיד, על פי ההפרש שבין שכרו לאחר התאונה לעומו שכרו של עובד אחר השווה לו בדרגה, בדירוג ובוותק, שהמשיך בעבודה כטפק. לחילופין, טוען הנובע כי יש לחשב את הפסדי ההשתכרות שלו על בסיס ההפרשים שבין שכרו מלפני התאונה, כשהוא צמוד לשכר הממוצע במשק, לעומת שכרו בפועל כיום.

מנגד טוענת הנובעת כי יש לחשב את הפסד ההשתכרות של הנובע בהזנאם לשיעור נכותו הרפואית הפסיכאטרית, ועל בסיס פרופיל השכר והזנאורטי שלו, אלמלא התאונה.

ההפרש הכטפי בין שיטות החישוב המוצעות על ידי כל אחז מן הצדדים, הינו ניכר ביותר ועל מנת להכריע בין הגישות השונות שהוצגו, יש לבחון תחילה את השאלה המרכזית והיא - מהו שיעור הפגיעה בכוחו ההשתכרות של הנובע במקרה הנדון, ומה יכולת התיפקוד שלו במומו.

6. בטרם הועבר הניק לשמיעה בפני נדונה תביעה זו בפני כב' השופט צ. הכהן, ובהחלטונו מיום 12.1.95, הורה כב' השופט הכהן לכל אחד מהצדדים להגיש חוות דעת של מומחה רפואי באשר למגבלותיו הניפקודיות של התובע, וזאת בהתבסס על הקביעה של המל"ל בדבר נכות רפואית צמיתה בשיעור 10%.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

5

בעקבות החלטה זו, הגיש התובע אונ חוונ דענו של פרופ' טולטי, אשר קבע כי העובדה שהתובע עובד חצי משרה, מהווה הצלחה יחסית, בהתחשב במגבלותיו כתוצאה מן התאונה, ובייחוד לנוכח הנוירוזה החבלתית הממושכת שממנה הוא סובל.

מנגד הוגשה ע"י הנתבעת חוונ דעתם של ד"ר שראל וד"ר גושן, אשר קבעו כי לנוכח נכותו הרפואית של התובע בשיעור 10%, ולנוכח כך שמצבו יציב ומאוזן תרופתית, אין הם רואים כל מניעה לכך שהתובע יעבוד יותר שעות ביום ולדעתם הוא מסוגל לעבוד בהיקף של משרה מלאה, בתפקידו הנוכחי. מנהל כח-האזים בנסיט מר דאר, הביע בעיוונו נכונות מלאה להעסיק את התובע במשרה מלאה באומרו:

"אם הוא ירצה להעלות את המשרה שלו, אנוכר נווה מוכנים. והיפך, אנוכר נשמח מאד" (עמ' 47 לפרוטוקול).

7. בפתח שלב שמיעת הראיות בפני, הושגה בין הצדדים הסכמה לפיה ימונה מומחה שיקומי מטעם בית המשפט, אליו יועבר כל החומר הרפואי הרלוונטי שבידי הצדדים, לרבות חוות הדעת של פרופ' טולטי, ד"ר שראל וד"ר גושן, והצדדים וויתרו הדדית על חקירות הנגדיות של אלה האחרונים (ר' פרוטוקול הדיון מיום 28.1.97).

בעקבות הסכמה זו, מונה פרופ' שאקו מבית החולים הויטה וזר-הצופים ירושלים כמומחה שיקומי מטעם בית המשפט.

בחרות דעתו מיום 19.3.97, קובע פרופ' שאקו:

"אכן הנגף העיקרי בשיקומו של החולה היא הווסטמונוס הנפשי שהתפתחה אצל החולה עקב הוואונה. ווסטמונוס זו ידועה כנוירוזה פוטט-טראומטית עם מרכיב חודוני ודכאוני. למרות טיפול נפשי ממושך וטדיר הוא ממשיך לטבול מוסטמונוס זו והסיכוי להבראה אינו גדול... הנובע עובד כיום בחצי משרה. בנוירוזה לאחר חבלה, לעיוניט קרובות החולה מוקשה לעבוד. מובן שהיה רצוי שיעבוד במשרה שלמה גם כדי לתגן ותוכן משמעותי יותר לווייר ולשפר את דימויו העצמי, אולם הנוירוזה עט תגובת הוואונה והזיכרון מונעת לעיוניט קרובות אפשרות זו. היוג ואין שיפור במצב הנפשי... קלושיט הסיכוייט לשינוי מהותי ולכן אני טבור שיש הישג בכך שהוא עובד חצי משרה. קלושיט הסיכוייט שיוכל להוונניו לעבוד במשרה שלמה".

במילים אחרות, פרופ' שאקו טבור כי תיפקודו המוגבל והחלקי של התובע במסגרת עבודתו, אכן משקף נכונה את מצבו ואת הפגיעה בכושר והשוכרונו כתוצאה מן הוואונה.

פרופ' שאקו הוזמן לחקירה נגדיות ע"י ב"כ הנתבעת ואולט, זבוריו במהלך החקירה הנגדיות לא היה בהם כדי לשנות במאומה מן המסקנונו שאוונן קבע בחרות הדעת. וכך אומר פרופ' שאקו בעדונו:

"מבחינה פיזית יכול לעבוד יותר אין לו מגבלה פיזית להוציא מגבלה קלה בכונף וזה לא מונע ממנו לעבוד משרה מלאה.

ת.א. 542/91

7

העניין המרכזי הוא נפשי. הטיבה לכך שאין הוא ערוב עבודה מלאה היא נפשיות. אנו נמצאים בדיון האם מדובר בהנחזות או שבאנו יש לו בעיה נפשית. לאור כל הניעוד, ההבחנה וההבחנות שנכתבו שוב במשך שנים על ידי מומחי פסיכיאטריה אני מגיע לנטקנה שיש בעיה נפשית... " (ר' עמ' 62-63 לפרוטוקול).

"...אדם מדוכא אינו מוכן להשקיע או מראה מרכיבים שאינם יכול לעזור לעצמו. כאן הבעיה קשה ביותר האם הוא חולה או מנוחזה. אני נוטה לחשוב שהוא לא מנוחזה לאור הניעוד. אינני חושב שהוא מנוחזה ושכל הפסיכיאטרים טעו כל הזמן, אבל זה ייתכן. אין לנו בדיקות כימיות לעניינים נפשיים" (ר' עמ' 65 לפרוטוקול).

בסיכומי, מוניחס ב"כ הנתבעת לקביעותיו של פרופ' שאקו וטוען כי קביעות אלה אינן מתיישבות עם שיעור הנכות הרפואית שנקבע לנובע על ידי המל"ל בתחום הפסיכיאטרי. עוד טוען ב"כ הנתבעת כי מקום שבו נקבעה דרגת נכות על פי דין, כאמור בסעיף 6ב. של חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה - 1975 (להלן: "חוק הפיצויים"), הרי כל מומחה אשר ימונה על ידי בית משפט לצורך הוכחו ענין שברפואה, לרבות מומחה שיקומי המומחה לצורך קביעת ההשלכות הניפקודיות של הנכות הרפואית שנקבעה על פי דין, יהיה כפוף וכבול לנכונות הרפואית שנקבעה כאמור, כל עוד לא התיר בית המשפט להביא ראיון לטוניה (ר' ע"א 5779/90, רע"א 4377/90 הפניקס הישראלי חב' לביטוח בע"מ ואח' נ' עבדול אחמד, פד"ל מה (4) 77 בעמ' 86).

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

8

לפיכך, טבור ב"כ הנתבעת שאין מקוט לאמץ את נמצאיו של פרופ' שאקו בענין מגבלותיו של התובע.
טענה זו אינה מקובלת עלי.

בע"א 5779/90 הנ"ל מתייחס בית המשפט העליון לסיטואציה שבה טוטה המומחה שנתמנה מן הנכוח הרפואיות שנקבעה על פי דין, ומניח קיומה של נכות רפואית שונה:

"אם על ידי הונויחסות להשלכה הונויפקוריות של הנכה יוכל מומחה שנומנה לצורך זה לצאת מהנחה, שהנכות הרפואיות שונה מזו שנקבע לפי סעיף 6ב, ויוכל לקבוע את הנכות הונויפקוריות על יסוד נכות רפואיות בשיעור שונה מזה שנקבע על פי סעיף זה, ונימצא הוראון סעיף 6ב מצומקון וחטרונו חשיבות במיזה רבה".
(ר' שם, בעמ' 86 מול האותיות ו-ז).

ואולם, לא זו הדרך שבה הלך פרופ' שאקו במקרה שלפנינו. אורבא, משנשאל על ידי ב"כ הנתבעת האם הוא מסכים עם שיעור הנכות הפסיכיאטרית שנקבעה לתובע על ידי ועדת המל"ל השיב:

"היוון ואני לא פסיכיאטר, אינני רוצה להביע זעה על הקביעה בשטח זה".

דהיינו, פרופ' שאקו איננו יוצא מהנחה שהנכות הרפואיות שנקבעה שונה מזו שקבע המל"ל והוא כלל אינו רואה עצמו מוסמך להרוזר אחר קביעה זו. זאת ועוד. בהמשך דבריו מבהיר פרופ' שאקו כי קביעותיו באשר

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

9

ליכולתו הטיפקורית של התובע אינן סותרות און קביעות הנ"ל, שהנייחס לפגיעה ברמה בינונית בכוסר העבודה ובחוסר האחריות של התובע (תקנה 34(ב)), מבלי שנלוותה לכך כל קביעה באשר להיקף המשרה שאותה יכול התובע למלא:

"ש. ונטיט איתי, שקביעה של עשרה אחר לפי 34 ב' לונקרוט הנ"ל, זהו קביעה המכילה בתוכה הוניוטרות לכמרו התפקודיות של הנכרות.

זוהי הנקודה המרכזית. אט אני רואה און הוניערו' במשך השנים בו נכתב מצב סטטי של דיכאון, חרדה וקבלון וטרפון במשך שנים, על אף הורעוזה של הנ"ל, הוא עובד וק חצי משוה ולא יותר. זה לא עניין של חצי שנה אלא של שנים. גט והקביעה שיש פוטט טראומטי ניאורוטיס עט כל ההשלכות והפטיכיאטריות הכובעוונ של אדם הנמצא במהלך משפט, אבל יש כאן בעיה נפשיות. יש כאן פוטט טראומטי ניאורוטיס. לא ואינו שפטיכיאטר יקבע חז' משמעיון שהוא יכול לעבוד משוה מלאה. לא נקבע שאין הצוקה לכך שהוא עובד חצי משוה. יש כאן בעיה פטיכיאטריות. יש לי ניטיון גט עט מצביט לאוור חבלה. אני רופא שיקומי".

עמדו זה של פרופ' שאקו מקובלות עלי, ואינוני רואה כל טוניה והכרחית בין קביעתו של פרופ' שאקו, לפיה מטוגל התובע לעבודה בחצי משרה בלבד, לבין דרגת הנכות הרפואית שנקבעה לתובע ע"י הנ"ל כונחום הפטיכיאטרי. לפיכך, הלכה שנקבעה לענין זה בע"א 5779/90 הנ"ל, אינה ישימה במקרה שלפנינו.

8. ב"כ הנתבעת טען עוד כי הנובע מעצם אונ מגבלותיו במכורן וכמנע מלהקטין את נזקיו על ידי הגדלת היקף המשרה שבה הוא מועסק, מונוך מטרה אחת ויחידה להגדיל את סכום הפיצויים שייפטק לו, ומבלי שיש מניעה אמיתית לכך שיעבוד שעות נוספות.

ב"כ הנתבעת נאחז לצורך כך בסתירות אשר נתגלו בעדוון אשונו של הנובע לעומת עדונו שלו בכל הנוגע לשאלה האט יש לבני הזוג מכוניות וכן בכך שהתובע פנה אל עד ההגנה חיים דאר והביע בפניו את כעסו על כך שוגיש תצהיר מטעם הנתבעת ובו כתב כי הנובע מסוגל לעבוד שעות רבוונ יותר ממה שהוא עובד בפועל.

אכן, העובדות המפורטות לעיל שעליהן הצביע ב"כ הנובעונ יש בהן כדי ללמד על כך שהתובע כמו גם אשתו מונעים על ידי מטרה להשיג את הפיצוי המירבי הניתן בהליך זה ונראה כי זהו גם הוטרב להוננוגותו התמוהה של התובע באולם בית המשפט, עות ישב לאורך כל הדיון כשוולצנו מופשלת וחשף את חגורת הגב שלבש. משגשאל על כך, השיב:

"לשאלון ביוט המשפט מדוע ישבתי כל הדיון הנוקר עט והורלצו מופשלו כלפי מעלה, וחשפוני אונ הווגורה שאני לובש, אני אומר כי זה לחץ לי והפריע לי" (עמ' 40 לפרוטוקול).

יחד עם זאת, אין המדובר בעניינים בעלי השפעה מכרעת על הונצואה בוניק זה, אלא בעניינים שוליים שאין בהם כדי להשפיע על המטקנה לפיה התובע אכן מוגבל מבחינת כושר ההשונכרות שלו לעבודה קלה בחצי משרה, דוגמת העבודה שבה הוא עוסק כיום. כך סבר פרופ' שאקו ומסקנונוני אלה של פרופ' שאקו מקובלות עלי לחלוטין.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

11

אני קובע, איפוא, כי הנובע אכן נמצאה און כושר והשונכרותו שלו במומו, במסגרת העבודה שנה הוא מועסק כיום ועל כן, מן הראוי שרמון והשונכרותו המופחתת כאמור, תעמוד בבסיס חישוב הפסדי ההשונכרותו של הנובע בעבר ולעמיד.

9. לא מותר לציין כי בניגוד לעמוזו הנתבעו, השימוש בשיעור הנכות הרפואית כמודד לפגיעה בכושר ההשונכרותו, אין לו מעמד מועדף כלשהו לצורך חישוב הפיצוי לנפגעי גוף. נהפוך הוא, השימוש באחוז הנכות כמודד לקביעת הנכות נעשה רק מקום שבו אין נוננטיס מוכוים באשר לפגיעה בכושר ההשתכרות בפועל וכבר קבע ביו המשפט והעליון כי:

"אט אוט נפגע בנאונה וניתן להוכיחו בכמה קטן כושר השונכרותו לאור נוננטיס המובאים בפני ביו המשפט, יפטוק ביו המשפט על פי נוננטיס אלה. כך אט פלוני עבד כשכיר והשונכר טכוס פלוני ולאחר התאונה חזר למקום עבודתו או מצא מקום עבודה אחר וניתן לקבוע בכמה קטן, או עשוי לקטון, בפועל כושר השונכרותו - ביו המשפט יפטוק על פי נוננטיס אלה. אך באין נוננטיס אלה, יכול אחוז הנכות לשמש מודל לקביעת שיעור הפסד כושר השונכרותו" (ר' ע"א 3049/93 גירוגיסיאן נ' סייף רמזי ואח' ונקוין עליון, כך (2)95 בעמ' 175 וכן ע"א 139/64 קלדוניאן נ' גבאי פד"י יח (3) 417, 422 הנזכר שם).

בענייננו, משאימצוני את ממצאיו של פרופ' שאקו בדבר מגבלותיו של התובע, אין מקום להיזקק לשיעור הנכות הרפואית (19%), כמודד לקביעת הפיצוי בגין הפסד השתכרותו, ומן הראוי לקבוע און הפיצוי המגיע

לנובע על פי השוואת פוטנציאל שלו מלפני התאונה עם פוטנציאל ההשתכרות שלו לאחר התאונה, בהזנאם לנונוכט ולראיונו שווצגור.

פיצוי בגין הפסד השונכרות בעבר ובעתיד

10. התובע נעדר מן העבודה מאז יום התאונה ועד יום 15.9.91.

מתוך נספח ה' לתצהיר התובע אנו למדיט כי שכרו של התובע שולט לו על ידי הנתבעת לאורך כל תקופת ההעדרות. 126 יום (מ-29.5.90 ועד 26.11.90), שולמו לו כימי תאונת עבודה כנגד תשלום מקביל מטון המל"ל ואילו 195 ימי עבודה נוספים (מ-27.11.90 עד 12.9.91), שולמו לתובע כימי מחלה, תוך ניכויים מיתרת ימי המחלה שלו. 8 ימי מוולה נוספים שולמו לתובע ע"ח המעביד בתקופה מ-1.9.91 עד 12.9.91.

בגין תקופה זו, שבה שולמה לתובע מלוא משכורתו, אין ב"כ התובע מעלה דרישה כלשהי בסיכומיו, להוציא התייחסותו להפסד פדיון ימי מחלה בגין תקופה זו, בראש נזק נפרד שאליו אתייחס בהמשך.

אשר להפסד ההשונכרות מיום 15.9.91 ואילך.

לענין זה הציג התובע את חוות דעתו של האקטואר והכלכלן גוי שפירא מיום 28.7.96. חוות דעת זו מציגה שוני חלופות לחישוב הפסד השונכרות של התובע.

חלופה א' מתייחסת לחישוב ההפסד על בסיס השוואה בין שכרו של התובע מלפני התאונה לבין שכרו לאחר התאונה, כאשר השכר מלפני התאונה הועמד על בסיס ראלי של כל רכיב הכנסה, בהתאם לעליונו שחלו בשכר הממוצע במשק.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

13

חלופה ב' מוטיבטון לחישוב ההפסד על בסיס השוואה לעובד אחר, נפתלי עטיה שדרגתו, דרוגו והוותק שצבר, נכון ליום הונאוונה, זהוים בעיקרט לאלה של הנובע.

בהתבסס על חוות הדעת הנ"ל, ותוך היזקקות לחלופה ב', הגברוזה יותר, טוען ב"כ התובע בסיכומיו כי התובע זכאי לפיצויים על בסיס הפסד חודשי בסכום של 3,211 ש"ח לחודש, מחושב בערכי יוט 30.6.96 (ר' חוות הדעות נספח כד-1 לתצהיר הנובע, בעמ' 7 לחוות הדעות).

ההתבססות של האקטואר שפירא על שכרו של העד עטיה לצורך קביעת הפסד השכר של הנובע, אינה מקובלת עלי וזן משום שהשוואה שערך בין שכרם של שני עובדים אלה, נעשתה על בסיס השוואתי צר מידי של ווודשיים בלבד, והן משום ששכרו של עטיה כספק, כולל רכיבים בעלי איפיון אינדיבדואלי מובהק כגון: שעות נוספות, הוצאות אש"ל, וקידום בדרגה, אשר אין מקום לייחס אותם לנובע, שאיננו בהכרח "הונארט הטיאנני" של עטיה בכל הנוגע לרכיבים אלה.

גם החלופה הראשונה לחישוב שהציע האקטואר שפירא, ולפיה הוצננו שכרו של התובע מלפני התאונה לעליות שחלו בשכר הממוצע במשק, איננה מקובלת עלי משום שמר שפירא הודה בחקירתנו הנגזיון כי איננו מכיר ספציפיות את הסכמי השכר של אזרחים עובדי צה"ל וכי הצמזון שכרו של התובע לשכר הממוצע במשק, איננה נעוגנת בהסדריט כלשהם הנוגעים לעבודתו של התובע כספק אזרח עובד צה"ל. דברית ברורית באשר להסדריים אלה אומר העד חמיאל:

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

14

"שכר של עובדי צה"ל אינו עולה בהתאם לשכר הנמוצע במשק או בהתאם למדוד המחירים לצרכן, אלא מתעדכן בהתאם לווטפרון היוקר המשולמו אחר לחצי שנה ומפצונו על פחות מ 50% של עליית המדד וגט זו באיחור, הכל לפי הווסט בדבר ווטפרון היוקר הקיים בין ההסונדרונ לבין המדינה וארגוני המעבידיט. כן קיימט הסכמי שכר. על כן העלאנו או הוטמונו שכר באמצעות ווישוב יוטיונו לשכר ממוצע במשק הינו מוטעיות מעיקרה ואינה נכונה עובוזונינו" (ר' סעיף 8 לתצהיר חמיאל).

העד חמיאל לא נחקר כלל על דבריו אלה ועל כן הם עומדיט נחזקתם ומשמיטיט את הקרקע מתחת לחישוביו של האקטואר שפירא, ככל שאלה מתבססיט על הצמדת שכרו של התובע מלפני התאונה, לשכר הנמוצע במשק.

11. אני דוחה, איפוא, את חישוביו של האקטואר שפירא, על שוני החלופות שבהם. במקום חישובים תיאורטיים אלה, עדיף בעיני לבטט אונ הפסד ההשתכרות על חישובי פרופיל השכר, שהוצגו מטעט הנונבעונ במצורף לתצהירה ולעדוטה של הגבי יפיו קרינכה, חשבת שכר במונ"ש שכן, נראה כי פרופיל זה משקף באופן נאמן את העליות התאורטיונו בשכרו של התובע אלמלא התאונה, באשר לרכיבים הכלולים בפרופיל.

ואולם, לטענת מר שפירא פרופיל השכר שהוצג מטעט הנונבעונ לענין שכרו של התובע אלמלא התאונה, מעיד על הפסד גדול יותר לעומונו והפסדו שחושב על ידו על פי עליית השכר הממוצע במשק (ר' דבריו בעמ' 19-20 לפרוטוקול), וטענה זו מן הראוי שתבדק.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

15

על פי פרופיל השכר שהציגה הנתבעת, אמור היה שכרו של הנוגע להגיע בערכי 12/96 לסכום של 5,562.28 ש"ח ברוטו. פרופיל זה מונויחט לשכר הנומינלי בלבד, וכדברי הגב' קרימבה בעדותה:

"פרופיל השכר אינו כולל דבריו כגון: שעות נוספות ונוספות שמדורחות בדו"ח הונעטוקה. הפרופיל מציג שכר נומינלי בלבד. הנוספות המדורחות שאליהן הונויחטוני אינני מונויחטוני אליהן בפרופיל. מדובר בנוספות שעובד מבצע ומדורח עליון. אנונו לא כוללים בפרופיל גם הפרשות לקרן השתלמות וקרפונ גמל. במקרה הזה לא כללנו גם הכראוה וביגוד, אבל אט אנונו מונבקשיט אנונו כוללים און זה".

לפיכך, יש להוסיף לפרופיל השכר שעות נוספות שאון ונונונון ניוון לחשב על פי מרכיב שכר שעה חיליות, הכלול בפרופיל (ר' עדוונה של הגב' קרימבה בעמ' 55 לפרוטוקול), וכן יש להוסיף הפרשות מעביד לקרן ההשתלמות בשיעור 7.5% (ר' עדות שפירא בעמ' 24 לפרוטוקול) והחזר הוצאות, אשר בהעדר נתון מדוייק מטעם הנתבעת, ובהנושב בטכנוו הנומון יחסית, אני נזקקת לנתון המופיע בהקשר זה בחוות דעונו של מר שפירא בסך 473 ש"ח לחודש.

אשר למרכיב השעות הנוספות, אני סבורה כי מטפר השעונו הנוספותו שיש להביא בחשבון לצורך חישוב ההפסד הן לעבר והן לעתיד, הינו 52 שעונו, בהתאם לנתוניים בדבר השעות הנוספות שנהג התובע לבצע לפני הונונונה, וזאת לנוכח העובדה כי לא הוכח על ידי הנתבעת שהצינמוס בשעות הנוספות שחל בצה"ל לפני שנים ספורות, גורע מן הספקים און האפשרות לבצע כמות כזו של שעות נוספות גם עתה.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ונ.א. 542/91

16

יוצא איפוא כי אל שכרו של התובע ברוטו, בערכי 12/96, יש להוסיף סכום של 1,884 ש"ח עבור שעות נוספות לפי שכר וזיילי מזוויג, כמפורט בעמ' 13 לסיכומי ב"כ הנתבעת.

עבור הפרשת מעביד לקרן השתלמות בשיעור 7.5% יש להוסיף לשכר 267 ש"ח ועבור החזר הוצאות יש להוסיף 473 ש"ח, כמפורט לעיל.

סה"כ יוצא כי שכרו התאורטי של התובע מעבודתו כטפק אצל הנתבעת, נכון ליום 12/96, היה מגיע לסכום ברוטו של 8,186 ש"ח. סכום זה, בהפחתת הפרשת העובד לפנסיה בסך 254 ש"ח (ר' עמ' 13 לסיכומי הנתבעת), ובניכוי 25% מס, מגיע לסך של 5,949 ש"ח, שווה התובע משתכר אצל הנתבעת כטפק, נכון ל-12/96, אלמלא הוטאונה.

שכרו של התובע בפועל אצל הנתבעת ב-12/96, עמד על 2,390 ש"ח (ר' ת/2(ב)), ועל כן, הפסד השכר החודשי שנגרם לתובע כנוצאה מן הוטאונה עומד על 3,559 ש"ח, על פי הנתונים המפורטים לעיל, והמבוטטים רובם ככולם על ראיות הנתבעת.

צדק, איפוא, מר שפירא בדבריו באומרו כי חישוביו, על פי הוולופה הגבוהה ביותר, מציגים הפסד בשיעור נמוך ומתון יותר המגיע בערכי 30.6.96 לסכום של 3,211 ש"ח בלבד.

12. לנוכח האמור לעיל, אני מעמידה את ההפסד החודשי שנגרם לתובע כנוצאה מן הוטאונה על הסכום המקסימלי שנדרש על ידי התובע בהקשר זה, דהיינו על סך של 3,211 ש"ח, בערכי 30.6.96, וזאת לאור שוכנעתי כי

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ונ.א. 542/91

17

החישובים והנתונים שהוצגו על ידי הנתבעת מוליכים, בווישוב נכון מבחינת השעות הנוספות, לנוצאה גבוהה יותר מזו שהוצגה בזוהר ועתו של האקטואר שפירא.

למען הסר ספק מובהר בזה כי אינני מאמצת את פירוטי החישוב שהובילו את האקטואר שפירא אל הסכום האמור.

התובע זכאי איפוא לפיצויים בגין הפסד השתכרות בשיעוריים כולקמן:

א. בגין התקופה 1.9.91 ועד היום -

$$244,036 \text{ ש"ח} = 76 \text{ חודש} \times 3,211 \text{ ש"ח}$$

ב. בגין התקופה מהיום ועד הגיע התובע לגיל 65 -

$$557,522 \text{ ש"ח} = 173.6288 \times 3,211 \text{ ש"ח}$$

הסכומים המפורטים לעיל הינם בערכי 30.6.96.

כאב וטבל

13. אין מחלוקת בין הצדדים כי התובע זכאי לפיצוי בשיעור של 31,723 ש"ח בגין 19% נכות רפואית ושלושה ימי אשפוז, בערכי יוט הגשת סיכומי הנתבעת - 29.9.97.

הפסד בגין ארוחון צהריים

14. בין מרכיבי השכר שנכללו בחישוב הפסדי התובע, כמפורט בטעיף 11 לעיל, מופיע המרכיב של החזר הוצאות כלכלה. העד חמיאל הסביר בעדותו כי העובד כספק אינו זכאי לאכול בנסיס צה"ל שאליו הוא מגיע, וגם

לקבל החזר הוצאות כלכלה (ר' עמ' 53 לפרוטוקול). באונו ענין הסביר גם העד דאר כי על מנת שהטפק יהיה זכאי להחזר הוצאות כלכלה עליו לחתום על הצהרה שלא אכל בבטיס (ר' עמ' 47 לפרוטוקול). משנכלל מרכיב החזר ההוצאות הכלכלה בחישוב הפטור השכר, זין, איפוא, מקום להביא בחשבון בנוסף לכך גם מרכיב של הפטור אורווונ צווריט. על כן, התביעה לפיצוי בגין ראש נזק זה, בעבר ובעתיד, נדחית.

הוצאות נסיעה והוצאות רפואיות בעבר ובעתיד

15. התובע עתר בהקשר זה לפסיקתו של סכום גלובלי לעבר ולעונוי בטך 7,000 ש"ח. לענין ההוצאות הרפואיות הוברר שהתובע נוטל און הונרופונו על פי מירשם, במסגרת קופת החולים שבה הוא חבר, ולפיכך לא הוכחו כל הוצאה הטעונה פיצוי בהקשר זה. אשר להוצאות הנסיעה, הונובע לא הציג אומנם קבלות מפורטות לביסוסו של ראש נזק זה, ככל שהוא מונויחט לעבר, ואולם, מתוך המסמכים הרפואיים שהוצגו ברור שנגרמו ועונוי יגרמו לתובע הוצאות נסיעה לצורך הטיפולים שקיבל וכן לצורך המשך הטיפולים הפסיכיאטרים שיקבל בעתיד. נראה לי, איפוא, כי מן הוראוי לפטוק לתובע סכום גלובלי כלשהו בגין הוצאות נסיעה בעבר ובעונוי ואני מעמידה סכום זה על טך של 4,500 ש"ח בערכי היום.

הפטור פוליון ימי מוחלון

16. בהתחשב בעדותו של העד חמיאל בדבר זכאותם של אזרוויט עובדי צה"ל במעמדו של התובע לפדות את ימי המחלה לפי המפתח המפורט בטעיף 9 לתצהיר העד, ובהתחשב בימי המחלה הרבים שאותם נאלץ הונובע לנצל עד כה בגין פגיעתו בתאוונה, מקובלת עלי עמדות ב"כ הונובע בענין זה וכן מקובלים עלי חישוביו של האקטואר שפירא לפיהם מגיע ההפטור בהקשר זה

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

19

לסכום של 4,009 ש"ח. אלא שיש צדק בטענות ב"כ הנתבעות לפיו יש להורן את הסכום בהיוון כפול, בהתחשב במועד הזכאות ולאחר היוון כזה, מגיע הסכום לכדי 2,250 ש"ח בלבד, כמפורט בטעיף 4.12 לטיכונני ב"כ הנתבעת.

עזרת צד ג'

17. הוכח כי ידו של התובע היתה נתונה בגבט במשך מספור חודשים מן הזכתף ועד כף היד וטביר להניח כי במצב דברים זה, נזקק הנתובע לעזרה מוגברת של בני המשפחה בביצוע הפעולות היומיומיות (ר' בענין זה עדות אשתו בעמ' 29 לפרוטוקול). נראה לי כי עזרה זו, לנוכח משך הזמן שבו נדרשה, אכן מצדיקה פיצוי גלובלי כלשהו עבור עזרת צד ג'. לעומת זה, ליווי התובע לטיפולים רפואיים בנסיבות הנקודה דין, איננו מצדיק פסיקתו של פיצוי בגין עזרת צד ג'. כמו כן, לא שוכנעוני כי התובע יזקק לעזרת צד ג' כלשהי בעתיד.

לנוכח האמור לעיל, אני פוסקת לתובע פיצוי בסך 2,500 ש"ח עבור עזרת צד ג'.

אובדן זכויות פנסיה

18. לענין זה, הגיש הנתובע חוות דעת אקטואריות נוספות מאוג ג' שפירא ואולט במהלך החקירה הנגדיות לא נותרה מחוות דעות זו אבן על אבן. מונכר, כי האקטואר כלל משום מה בין הפסדי הפנסיה של התובע גם הפסד פנסיה לאשת התובע בסך 34,428 ש"ח (ר' עמ' 25 לפרוטוקול), וזאת מבלי שזו היתה כלל תובעת בתביעה דין, ולמרות שהפסד כאמור, אם ייגרם לה,

יבוא לביטוי רק אחרי 120 שנות חייו של התובע, אם ונזכה לחיות אחרי (ר' עמ' 24 לפרטוקול).

זאת ועוד. האקטואר התייחס בחישוביו לסכום של מענק נזוג קרן הפנסיה בגין ווונק, מבלי שהוכח כלל הבטיח לזכאות התובע לקבל מענק כאמור מלכתחילה, וכן מבלי שפורט חישוב ההפסד שהועמד על ידי האקטואר בהקשר זה על סכום של לא פחות מ-26,880 ש"ח.

גם בחישוב הפסדי הפנסיה של התובע לא דייק האקטואר ובחקירתו הנגדית הודה כי לא הביא כלל בחשבון הפרשות נחסכות של התובע, כנוצאה מהירידה בשכרו. האקטואר הבטיח להגיש חישוב מנוקן בנוון, אך חישוב כאמור לא הוגש.

בנסיבות אלה, אינני מוכנה להיזקק לחישוביו של האקטואר בכל הנוגע להפסדי הפנסיה ואני מעדיפה על פניהם את החישובים שערך ב"כ הנתבעת בהקשר זה. חישובים אלה מקובלים עלי הן לגבי בטיס השכר והן לגבי שיעור הפנסיה המקיפה, יחסית לאותו שכר, אך שיעור ההפסד שחושב על ידי ב"כ הנתבעת כ-10% מסכום הפנסיה, טעון ותיקון שכן על פי על הממצאים המפורטים בסעיף 11 ו-12 לעיל, מדובר בהפסד בשיעור של כ-40%.

אני מעמידה איפוא את הפסדי הפנסיה של התובע על טן של

$$39,517.9 \text{ ש"ח} = 569 \text{ ש"ח} \times 40\% \times 173.6288$$

ניכויים

19. הנתבעת שילמה לתובע ושלומים תכופים, והנטו כמים על פי חישובי הנתבעות בסכום של 46,838 ש"ח (ר' נספחים 8 לסיכומי הנתבעות). סכום זה כולל הצמדה וריבית נכון ליום הגשת הסיכומים - 23.9.97.

סכום זה יש לנכוו מכל ושלום המגיע לתובע על פי פסק הדין.

כמו כן, עותרת הנתבעות לניכוי תגמולי המל"ל ששולמו לתובע בקשר עם התאונה נשוא התביעה, ועל פי חישובי הנתבעות עומד סכום הונגמוליים, כשהוא משוערך ליום הגשת הסיכומים, על סך 112,598 ש"ח (ר' נספח 9 לסיכומי הנתבעות).

לענין ניכוי תגמולי המל"ל, מקובל על טענות ב"כ התובע ולפיה, אין לנכות את הגימלאות שהשתלמו לתובע בתקופת הנכות הזמנית ואי הזכור שכן, גימלאות אלה שולמו ישירות לידי המעביד, וזה שילט לתובע את שכרו. מסיבה זו, לא נפטקו לתובע סכומים כלשהם בגין תקופת אי הזכור האמורה, ועל כן יש לראות גמלאות אלה כסכומים שכבר הובאו בחשבון לצורך פסק הדין. לא כן הדבר בכל הנוגע למענק ולונשלומים חז-פעמיים אחרים אשר שולמו לתובע על ידי המל"ל, המסתכמים בסכום של 33,014 ש"ח (ר' דף 3 במסמכי הביטוח הלאומי המצורפים נספח 9 לסיכומי הנתבעות). סכום זה, בצירוף הפרשי הצמדה וריביות כוזק והול מיום 30.6.92, יש לנכות מכל ושלום המגיע לתובע על פי פסק הדין.

הנתבעות מוסיפה וטוענת כי מן הסכומים המגיעים לתובע יש לנכות ניכוי רעיוני של גמלאות המל"ל שהיו משולמות לו אילו פנה אל המל"ל בטענת החמרה במצבו. לטענת ב"כ הנתבעות, עולה מחומר הראיות שהוצג כי

ת.א. 542/91

22

מצבו של התובע הוחמר מאז נקבעה נכותו ע"י וועדון המל"ל ועל כן מחוייב היה לפנות למל"ל למימוש זכויותיו על מנון לקבל את אותן גמלאות שהנתבעת זכאית לנכות מטכום הפיצויים, ונשלא עשו כן, מן הראוי שביון המשפט יבצע ניכוי רעיוני של סכומי גמלאות אלו.

בע"א 727/87 שור נ' בן הרוש פו"י מד(3) 142, קובע ביון המשפט העליון כי אכן מוטלת על הנפגע חובה לפנות למימוש זכויותיו אל המוסד לביטוח לאומי וזאת הן לענין קביעת נכונו והן לענין טענת החמרה, מקום שחלה החמרה במצבו, ונשלא עשה כן ינכו מזמי הפיצויים דמי הגמלאות שהיו משתלמים לו, לו פנה למוסד כאמור וביקש זון הגולו סכום הגמלאות. ואולם, בית המשפט העליון מוסיף וקובע כי מקוט שבו פעל הנפגע בסבירות ובתום לב למיצוי זכויותיו במל"ל, ולא נענה, אין לבוא אליו בטרוניה ואין מקוט לניכוי רעיוני כאמור.

על מנת שתקבל טענת הנתבעת בדבר ניכוי רעיוני במקרה הנדון, עליה להראות ראשיות כי על פי חוות דעת של המומחים שהעידו בפני, אכן חלה החמרה במצבו של התובע לעומת מצבו בעת שנקבעה נכונו הצמיונה על ידי וועדות המל"ל, ושנית, על הנתבעת להראות כי התובע לא מיצה את כל הפעולות האפשריות למימוש זכויותיו, בפני הגורמים המוסמכים במל"ל.

עיון בחומר הרפואי שהוצג מלמד כי אין יסוד לטענה שנעלה ב"כ הנתבעת בדבר החמרה שחלה, כביכול, במצבו של התובע. ההיפך הוא הנכון. מתוך המסמכים שהוצגו אנו למדים כי מצבו הנפשי של התובע נווה ללא שינוי מזה שנים והוגדר על ידי הפסיכיאטרים המטפלים בו כמצב סטטי. פרופ' שאקו מתייחס לכך בחוות דעתו באומרו כי:

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ת.א. 542/91

23

"... אין שיפור במצב הנפשי (בנייעוד הפסיכיאטרי ורזות הקביעה "המצב סטטי") למרות הטיפול הנמושך...".

מצבו זה של התובע, המקובע לאורך שנים, כנוצא מן הנוירוזה הפוסט-טראומטית שממנה הוא סובל, הוא אחד הנימוקים המרכזיים למסקנה שאליה הגיע פרופ' שאקו ולפיה, קלושים הסיכויים שהתובע יוכל להתמיד ולעבוד במשרה שלמה.

בנסיבות אלה, אין תמיכה כלשהי בחוות הדעת הרפואיות וברומר הרפואי שהוצג לטענת הנתבעת כאילו חלה החמרה במצבו של התובע מזה נקבעה נכותו על ידי המל"ל.

לנוכח מסקנה זו, ממילא אין צורך לבחון האם פעל התובע בטבירות ובתום לב לצורך מיצוי טענת החמרה, כאמור.

במאמר מוסגר יצויין כי בכל הנוגע לקביעת נכותו, פעל התובע בטבירות ובתום לב למיצוי מלוא הזכויות המגיעות לו מאת המל"ל ובכלל זה, פנה בשני ערעורים לוועדון העררים וכן פנוו לבית הדין הארצי לעבודה.

טענת הנתבעת לענין הניכוי הרעיוני נדחית, איפוא.

סוף דבר

20. לאור כל הנימוקים המפורטים לעיל, אני מחייבת את הנתבעת לשלם לתובע את הסכומים כדלקמן:

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

ונ.א. 542/91

24

א.	הפטד השתכרות בעבר	- 244,036 ש"ח
ב.	הפטד השתכרות בעתיד	- 557,522 ש"ח
ג.	כאב וטבל	- 31,723 ש"ח
ד.	הוצאות נסיעה	- 4,500 ש"ח
ה.	הפטד פדיון ימי מחלה	- 2,250 ש"ח
ו.	עזרת צד ג'	- 2,500 ש"ח
ז.	אובדן זכויות פנסיה	- 39,518 ש"ח

אל הסכומים המפורטים בס"ק א' ו-ב' לעיל יתווספו הפרשי הצמדה וריבית כחוק החל מיום 30.6.96 ואילו אל הסכומים המפורטים בס"ק ה' ו-ז' יתווספו הפרשי הצמדה וריבית כחוק החל מיום 29.9.97 (מועד הגשת סיכומי ב"כ הנתבעת). יתר הסכומים המפורטים לעיל ישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק החל מהיום ועד יוט התשלום בפועל.

מן הסכומים המפורטים לעיל ינוכו הסכומים כדלקמן:

א.	תשלומים תכופים	- 46,838 ש"ח
ב.	מענק מל"ל	- 33,014 ש"ח

אל הסכום המפורט בס"ק א' יתווספו הפרשי הצמדה וריביון כחוק החל מיום 29.9.97 ואל הסכום המפורט בס"ק ב' יתווספו הפרשי הצמדה וריבית כחוק החל מיום 30.6.92.

בבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו

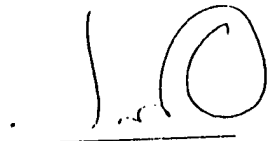
ונ.א. 542/91

25

אל החוב הפטוק לאחר ניכוי הסכומים המפורטים לעיל, ינווטפו שכ"ט
עורך דין בשיעור 13% ומע"מ, וכן הפרשי הצמדה וריביון כחוק החל
מהיום ועד יום הונשלוס בפועל.

22/1/97, ניתן היום,

18 ק"ל בנוכחות
מר פלג הרק



א. חירון, שופט

5

התאחדות המורים

מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות
20391	3.10	2.70	16.5.1997	Yedioth Ahronoth	התאחדות המורים	מס' תעודת זהות	מס' תעודת זהות

התאחדות המורים

התאחדות המורים

מס' תעודת זהות: 20391
 מס' תעודת זהות: 3.10
 מס' תעודת זהות: 2.70
 תאריך לידה: 16.5.1997
 שם: Yedioth Ahronoth
 כתובת: התאחדות המורים

התאחדות המורים
 מרכז המידע והתמיכה
 תל אביב - 03-5234111

מס' תעודת זהות: 20391
 מס' תעודת זהות: 3.10
 מס' תעודת זהות: 2.70
 תאריך לידה: 16.5.1997
 שם: Yedioth Ahronoth
 כתובת: התאחדות המורים

חברת החשמל תשלם 270 אלף ש"ח פיצוי על הפסקת חשמל בחתונה

מיוג האוויר הפכה את השתות כמ קום לכלתי נסבלת, ואט אט החלו 400 האורחים לעזוב את האולם. בני הווג הזועמים תבעו וקיבלו מאולם החתונות פיצוי כספי 58 אלף שקל. הגהלת האולם חבקה מצידה, כאמצעות עו"ד עמי סכיר, את חברת החשמל.

התביעה המקורית היתה על סך של 1.7 מיליון שקלים, גם כפיצוי על אובדן מוניטין ולקוחות. סכום המיצוי הסופי נקבע במשרה שהושגה השבוע בבית המשפט המחוזי בתל-אביב.

מאת יחזקאל אדירם, כתב "ידיעות אחרונות" חברת החשמל חויבה לשלם 270 אלף שקל לאולם חתונות, בעקבות הפסקת חשמל שהשביתה את שמחתם של התן ובלה כליל כלולותיהם. לפני כחמש שנים, בעיצומו של טקס חתונתם של יפעת ותמיר שרף באולם השמחות "הכלי החוף" שבראשון לציון נפסק לפתע החשמל. בהתחלה ניסו החוגגים להמשיך את השמחת לאור נרות, אך הפסקת

אחיו של קצין משטרה נעצר כתשוד בהצתה ב"הר נפוליאון" בדר"ג

פרורים וכשהגיעה האש לגפרורים היא הציתה אותם וגרמה להצתת קיציים. השכנים העירו במשטרה נגד אחיו הדריריים באוויר, שנראה כשהוא מנסה להצית דליקה בהר, אולם משטרת רמת-גן נמנעה לעצור אותו. כיוון שהוא אחיו של קצין משטרה בכיר ביהודה ושומרון המרחבית. רק במוצאי-שבת, לאחר כריקת העוריות, הוצא נגד האיש צו מעצר. בהוראה מגבוה, הועברה החקירה למשטרת הרצליה, כדי לא לגרום אי נעימות לאחיו, הממונה על חלק מהווג קירות במשטרת רמת-גן. כיום שישי שיהרר בית משפט הש' לום בתל-אביב מהמעצר חושש בני ברק, החשוד שהצית את שדה הקוצים שכין ביתו לכין כביש גוהה. "כל שנה אני שורף את השדה בתחילת הקיץ, כיוון שהקוצים שגדלים שם מביאים נחשים ועכברים", אמר האיש ליוספ. המשטרה ביקשה לשלוח אותו להס' תכלות, אבל השופט שיהרר אותו ללא ערבות כנימוק, שלא נראה לו שהוא עבר עבירה.

מאת בוקי נאה, כתב "ידיעות אחרונות" חושב רמת-גן, אחיו של קצין חקירות במשטרת רמת-גן, נעצר אתמול בחשד לחצת "הר נפוליאון", אותה משמורת חטבע הבודדות בנוש ון. החקירה נגדו נוהלה על-ידי תחנת המשטרה ברצליה. החשוד הורה בחצתה, שוחרר בערבות והוצא נגדו צו זריחה מהאוויר עת תום החקירה. "הר נפוליאון", הוא אתר ארכיאולוגי לוגי שנמצא בין פארק הירקון לרמת-גן. ה"ו עליו עשרות עצים עתיקים. סביב הווג נמצאים תווה חקלאית ועשרות בנייני מגורים. בשכעיים האחרונים ניסו אלמונים להצית את "ההר" שלוש פע' מים וכיום שישי האחרון הצליחו בכך. כבאי רמת-גן, שהגיעו למקום כשינונה מכוונת כיבוי, הצליחו למנוע את הופשטות חאש-לעבר בנייני המ' גורים הסמוכים, ואיזונו סביב ההר שלוש מוקרי הצתה. השכנים מצאו פמוקים מנגוני שהיה מאולתרים - סיגירות שסביבן גפרורים. המצית ה' ליק. ככל הנראה סיגריה, שסביבה הג'

ימים א.י.מ.

הדף אתמול את האלי, למנוע הר כשפה. כשרות ון שכן, כי השר לחות את ערר ומשפט, משום דים שטרבו לה' המעל דוכן הע' נצי שקט, הוא טקס הישראליים. עם אחת, ונאקור בת 15 ין שחמליים כט' מן משפט מסר' עח א"ך חכנות המוריר, והרר' מרדוק חמישה

אתמול מלי הוערות ה' מנין סל שא' וועצו" מתכ' ע' למועד הכ' מודש נובמבר, לזאת ל.ק.י.ס'



חלק מהאש
המחלצים
שואמסו ה'ו
גם הוות
נידוה
(עלום)
זום 177

חט 3 245 דנא 690/94
בנק הפועלים בעמ
שמעון כהן



דיון נוסף אזרחי חט' 690/94

בנק הפועלים בע"מ

נגד

1. שמעון כהן
2. פטריות עמק איילון בע"מ

בכית המשפט העליון
[30.11.95]

לפני השופטים ג' כן, א' מצא, מ' חשין, ט' שטרסברג-כהן,
צ' א' טל

חוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי, תשנ"ב-1992, ס"ח 118, טעיפיט 1 (המונחים "אגודה חקלאית", "ארגון חקלאי", "גורם חקלאי", "חוב בסיסי", "חקלאי", "חאגיד חקלאי"), התוספת השניה חלק ב', התוספת הרביעית - חוק הפרשנות, תשמ"א-1981, ס"ח 302, טעיף 2 - הצעת חוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי, תשנ"ב-1991, ה"ח 92.

המשיב הוא חבר מושב שהקים חברה משפחתית שבשליטתו לניהול המשק החקלאי המשפחתי. הוא עצמו עבד במסגרת החברה כחקלאי. לימים לקח הוא באופן אישי הלוואות מהעותר לצורכי החברה, והחברה טרבה לו. את הכספים העביר לחשבון החברה, כדי שישמשו את מטרותיה. משהגיע זמן פירעון הלוואות והן לא נפרעו, הגיש העותר תביעה נגד המשיב אישית ונגד החברה, ואילו המשיב והחברה עתרו להורות על הטבת ההליכים כתביעה נגדם ל"משקט", כמשמעותו בחוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי, תשנ"ב-1992. בית המשפט המחוזי דחה את עתירתם, ואילו בית המשפט העליון קיבל את ערעורם ברוב דעות. מכאן הדיון הנוסף, שנטע על השאלה אם חובו של אדם המבצע את פיתולו החקלאי כאמצעות חברה משפחתית בשליטתו נכנס לגדר ההסדר שבחוק.

בית המשפט העליון פסק:

- א. (1) חוב שמקורו בהלוואה שנוטל חקלאי החשביר לאור מכן את כספיה לשימוש של מאגיד משפחתי שבשליטתו בלעדית העוסק אף הוא בחקלאות בלבד, בא בגדרה של ההגדרה המורחבת של "חוב הנובע מעיסוקו כחקלאי", קרי חוב הנובע מעיסוקו "כייחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" (250 ה-1).
- (2) הגדרת "חקלאי" בטעיף 1 לחוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי וולשת על הביטוי "הנובע מעיסוקו כחקלאי", קרי כ"ייחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית", שכן הכלל הוא כי "מונח שהוגדר באיקוק - משמעו נהגדרתו... וכל צורה דקדוקית נגזרת מהמונח חופרש לפי אותה משמעות" (סעיף 2 לחוק הפרשנות, תשמ"א-1981) (250 ז-251 א).
- (3) המילים "ייחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" שבהגדרת "חקלאי" לא באו לציין עיסוק

בחקלאות של אישיות טבעית דווקא, מילים אלה, על-פי משמעותן הראויה, נועדו לציין פעילות של יחיד בתחום החקלאות, והא אשר תהא החסגרת המשפטית-פורמאלית שבאמצעותה מכוצע העיסוק. מוכנן של מילים אלו הוא אדם

- פיזי שמשלח ידו הוא חקלאו, גם אם עיסוקו זה הוא כמסגרת חאגיד משפחתי שבשליטתו. מכך נגזר, כי התייב שמשלח ידו הוא חקלאו והגם שעיסוקו הוא באמצעות חאגיד משפחתי הוא "חקלאי" כמשמעותו בחוק הטובים במגזר החקלאי המשפחתי וכי ה"חוב נובע מעיסוקו כחקלאי" (251 ג-ה).
- (4) פרשנות זו נובעת גם מהטעם שביטוד הדרישה להיותו של חוק "נובע מעיסוקו כחקלאי". טעם זה הוא ליצור זיקה בין החוב לעיסוק בחקלאות, ולהוציא מגדרי החוק חובות שחקורס אינו בחקלאות אלא בתחומים אחרים (251 ה).
- ב. (1) נקודת המוצא לקביעת "המשמעות הנכונה" של דיבור בחוק היא הלשון שנקט החוקק. אלא שהלשון היא אך ורק נקודת המוצא של הפרשן. על הפרשן לנתן ללשון החוק את המשמעות המגשימה את תכליתו. על תכלית זו למד הפרשן מחקורו נוספים על לשון החוק (252 א).
- (2) משמעותו של המונח "יחיד" בהקשר הנדון היא אדם פיזי, ופי משמעותו השגורה בפי הבריות (252 ה-ו).
- (3) המילט "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" אינו מתייחיות לצורה הארגונית-משפטית. שבגדרה מבוצט העיסוק בחקלאות, ומטווח אינה לצמצם את חזולת חוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי לחקלאים שנתנו שלא להפוך את עסקם לתאגיד משפחתי. פשוטן של מילט אלה נזכיע על דרישה כי פעילותו של אדם בחקלאות תעלה כדי רחמ האינטנסיביות המאפיינת פעילות מתמשכת, פעילות המועת לכלל עיסוק של קבע. הדרישה היא כי משלח ידו של האדם, מקצועו, יהיה חקלאות (252 ו-ז).
- (4) החוק נועד לתת פתרון לחשבר העמוק שפקד את המיגזר החקלאי, לרבות החקלאות המשפחית הדעירה, ולהביא לשיקומו. הגינה של תכלית זו אינו מוגבל לחקלאים בודדים המנהלים את חשקם בעצמם ולא כמסגרת של תאגיד משפחתי. כהתאם לכך, אין היגיון זה מוגבל לחובות שמקורם בהלוואות שנטלו חקלאים בחטרה להשתמש בכספיהן במסגרת חאגיד משפחתי (253 א-ד).
- (5) ההיסטוריה החקיקתית אף מלמדת כי הדרישה "העוסק בייצור תוצרת חקלאית" לא נועדה בהכרח לציין אישיות משפטית טבעית. תכליתה היא להעניק טסטוס מטוים לחקלאי הפרטי, כדי שלא כל בעל גינה יטען שהוא חקלאי (253 ה-ו).
- (6) (בשקבות ע"א 44/85 [9]) בזוני ההסבר להצעה כשלטענתו אין כדי להכתיב באופן כלערי את פרשנותו הנכונה של חוננו החופיע כנוסח הטופי של החוק. ואולט, כאשר בחוק מובא ביטוי המופרש בכמה משמעויות, ניתן להתחקות גם אחר ההיסטוריה החקיקתית, כדי לבחון את מבנה החוק ותכליותיו (253 ו).
- (7) בבטיס הסדרו של חוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי עומות ההנחה כי בפעילותו של חקלאי במסגרת חאגיד משפחתי שבשליטתו אין כדי לגרוע מהיותו "חקלאי" כמשמעותו בחוק. הכללת התאגיד המשפחתי שבשליטתו בחוספח השניה - והיא בלבד - מוציאתהו

247

חגדר "חקלאי", ואילו כאשר התאגיד המשפחתי אינו נכלל בתוספת, חוגן החקלאי היחיד אף שעיסוקו כחקלאי הוא באמצעות התאגיד (255 א-ב).

פטקי-דין של ביח המשפט הטליון שאוזכרו:

- [1] בג"צ 1255/94 "בזק" החברה הישראלית לחקשורת בע"מ נ' שומה חוקשורת - טרט פורסט.
- [2] ע"א 93/88 מעבדות טרבינול (ישראל) בע"מ נ' פקיד שומה לחופעליט גדולט, פ"ד חו (2) 385.
- [3] ע"א 165/82 קיבוץ חצור נ' פקיד שומה רחובות, פ"ד לט (2) 70.
- [4] בג"צ 47/83 חור אויר (ישראל) בע"מ נ' יו"ר המועצה לפיקוח על הגבלים עסקיים ואח', פ"ד לט (1) 169.
- [5] ע"פ 3027/90 חברת מודיעים בינוי ופיחוח בע"מ נ' חדינת ישראל, פ"ד חה (4) 364.
- [6] בג"צ 142/89, 172 תנועת לאור - לב אחד ורוח חדשה ואח' נ' יושב-ראש הכנסת ואח', פ"ד חד (3) 529.

- [7] בג"צ 4031/94 ארגון "בצדק" ואו"י נ' ראש ממשלת ישראל ואו"י, פ"ד חח (5) 1.
- [8] ע"א 527/69 הטכניון מכון טכנולוגי לישראל נ' מנהל מט שבח ויקרקעין, פ"ד כד (1) 554.
- [9] ע"א 44/85 נוה אריאל בע"מ נ' מנהל מט ערך מוסף, פ"ד מא (3) 634.
- [10] ע"א 26/54 אלונדו נ' בן-דרור, פ"ד י 97.

פסקי-דין של בתי המשפט המחוזיים שאוזכרו:
 [11] בר"ט (ת"א) 8887/92 - לא פורטט.
 [12] המ' (ת"א) 7321/92 - לא פורטט.

פסקי-דין אנגליים שאוזכרו:
 [13] SALOMON V. SALOMON & CO.; SALOMON & CO. V. SALOMON
 [1897] A. C. 22.

דיון נוסף בעניין שבו פסק בית המשפט העליון בשלושה (הנשיא מ' שיגר והשופטים ג' בך, צ' א' טל) מיום 18.1.94 ברע"א 1759/93. העתירה נדחתה.

ש' פיינברג - בשם העומד; (אלק ניליט בע"מ כ"א ט"אק והט"א)
 ע' סביר - בשם המשיב.

פסק-דין

העובד מ' פיינברג-כרוז, בן זוגו של מ' טל, נשוא פסק-דין ב-1993, הודיע על פרישתו מהחברה. החברה (להלן - החייב) לעומת (להלן - הבנק) הוא חוב הנוכח מעיסוקו של החייב כקדאי, ומשכך מהווה

כהן ואו"י נ' בנק הפועלים בע"מ, פ"ד חח (2) 143.

248

הוא "חוב בטיטי" ויש לראותו כנכלל בהסדר של חוק הסדרים במגור הונקלאי מספוחי, חסנ"ב-1992 (להלן - החוק).

השאלה לדיון נוסף היא: האם חובו של אדם החבצט את פעילותו הונקלאית באמצעות חברה משפחתית בשליטתו, יוצא מגדר ההסדר שבחוק כאשר אין הוא בא במסגרת ההגדרות שבו.

2. עניין לנו כאן מושב שהקים חברה משפחתית בשליטתו, לניהול הונקלאי המשפחתי (להלן - החברה). הוא עצמו עבד במסגרת החברה כחוקלאי לכל זכר ועניין. לימים, לקח הוא - באופן אישי - הלוואות מהבנק לצורכי החברה, והחברה ערבה לו. את הכספים העביר להשבון החברה כדי שישמשו את מטרותיה. משהגיע זמן פירעון ההלוואות והן לא נפרעו, הגיש הבנק תביעה נגד החייב אישית ונגד החברה, ואילו החייב והחברה עתרו להורות על העברת ההליכים בתביעה נגד "משקט" כמשמעותו בחוק. לטענתם, החוב הוא "חוב בטיטי" כמשמעותו בחוק, וכחוד שזכה אל עליו ההסדר שבחוק. בית המשפט המחוזי דחה את עותרתם להעברת ההליכים ל"משקט", ואילו בית-משפט זה קיבל את הערעור ברוב דעות. על כך הדיון הנוסף.

3. החוק נועד לתת פתרון לחבר העמוק שפקד את המיגור הונקלאי ולהביא לשיקומו חוך העדפת שיקום על פני פירוק. החוק קובע הסדר פירעון חובות באופן השומט חלק מחובות הונקלאים ופורט חלק מהם לאורך שנים. בכך פוגע הוא בנושים שאינם יכולים להיפרע מהחייבים את חובותיהם מחוץ לחסגרת ההסדר, אף שיש לעיין כי טפק הוא אם אלמלא חוק היו כל הנושים באים על סיפוקם אילו הגיעו החוקלאים או משקיהם לידי פירוק.

כאמור, מתייחס החוק לכל "חוב בטיי" שהוגדר בסעיף 1 (בטרם מיקונו) כ"חוב שנוצר בתקופה שנסתיימה ביום הקובע... והוא אחד מאלה:

... (1)

... (2)

(3) חוב של גורם חקלאי, למעט אגודה חקלאית וארגון חקלאי, הנובע מטיטוקו כחקלאי" (ההדגשות שלי - ט' ט' כ').

החוב דנן איננו של "אגודה חקלאית" או של "ארגון חקלאי" כהגדרתו בחוק, ועלינו לבדוק אפוא, אם הוא חוב של "גורם חקלאי" ... הנובע מעיטוקו כחקלאי" (ההדגשות שלי - ט' ט' כ'). "גורם חקלאי" המופיע בסעיף-קטן (3) להגדרת "חוב בטיי" מוגדר אף הוא בסעיף 1 כ"אגודה חקלאית, ארגון חקלאי, תאגיד חקלאי, חקלאי, חבר באגודה חקלאית וכן זוגו". "חקלאי" כהגדרתו באותו סעיף הוא "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית, שהוא בעל זכויות בקרקע, לרבות זכות שימוש, שהוקצתה לו מיכנת מיט למטרות חקלאות, או שהוא בעל זכות מהנדסית לאדמות חרעה, למעט יחיד כאמור שהוא חבר או שותף או בעל אמצעי שליטה בתאגיד מהמפורטים בחלק ב' לתוספת השניה" (ההדגשות שלי - ט' ט' כ').

"אגודה חקלאית" כהגדרתה באותו סעיף היא:

... (1)

... (2)

(3) תאגידים כמפורט בתוספת השניה; השרים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, ורשאי לשנות את התוספת" (ההדגשות שלי - ט' ט' כ').

נותר אפוא לבדוק אם החייב הוא "גורם חקלאי", במובן זה שהוא "חקלאי" קרי: "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית".

אם נציב את הגדרות הביטויים הנ"ל במקומן, נותר לנו לבדוק שניית אלה: (1) האם החייב הוא "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית"? (2) האם חובו נובע מעיטוקו כ"יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית"?

4. דעת המיעוט

הנשיא שמגר סבר, כדעת מיעוט, כי החייב הוא "גורם חקלאי", בין ושוט היותו "חקלאי" כמשמטו בחוק ובין משום היותו "חבר באגודה חקלאית" (מושג חשמו איילון). עם זאת סבר הוא כי אין חובו של החייב חוב "הנובע מעיטוקו כחקלאי", קרי, חוב "הנובע מעיטוקו כ"יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" (כמתחייב מהגדרת "חקלאי"), שכן, כספי החוב לא שימשו את החייב כי אם את החברה, שהיא אישיות משפטית נפרדת. החוב נובע אפוא מעיטוקה של החברה כחקלאית ולא מעיטוקו של החייב כחקלאית. לדעת הנשיא, הדרישה להיותו של החוב "חוב הנובע מעיטוקו חקלאי" נועדה להגביל את תחולת החוק לחובות של חקלאי העוסק בחקלאות הוא עצמו כאישיות טבעית (ולא באמצעות תאגיד). לדעתו, מחיל החוק דין שיהיה על יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית ועל תאגיד העוסק בייצור תוצרת כזו. המחוקק צמצם את תחולת החוק באופן שתאגיד ייחשב כ"גורם חקלאי" רק אם יהיה כלול בתוספת הרביעית לחוק. החברה אינה נמנית עם התאגידים המנויים בתוספת הרביעית, ולפיכך אין החוק חל עליה, לא רק לעניין ההלוואות שהייתה נוטלת בעצמה, אלא גם לעניין ההלוואות שנטל החייב עבורה, שאם לא תאמר כן, יש בכך - לדעת הנשיא - משום טקיפת כוונת החוק, אשר רצה לתנוע הכללת תאגידים במסגרתו (פרט לחריגים המנויים בתוספת הרביעית) י".

בנוסף ללשון החוק המדוברת ב"יחיד", מתחייבת - לדעת הנשיא - מסקנה זו מן הפרדה המוכרת בד"ן בין עסקי יחיד לעסקי חאגיד שבשליטתו. רק בנסיבות חריגות (שאין מחקיימות במקרה הנדון) ניתנת הפרדה זו לריכוך ולטשטוש על ירך של "הרמת מסך", מה עוד שהדבר מובקש על-ידי מי מבעלי המניות, כענייננו החייב. מסקנה זו מתחייבת - לדעתו - גם מההירות היתרה ששל בית המשפט לנהוג בפרשנות החוק נוכח פגיעתו בקניינט של נושית, תוך האטרבות בייחטיט חוזיית קייחייט.

250

דעת הרוב

5. השופט טל חלק על דעת הנשיא, וטעמו הוא רעיוני. לדעתו, פרשנות החוק אינה מחייבת או המסקנה שהחוב אינו "חוב בטיי" לגישתו, בכך שכספי החוב שימשו את החברה בעיסוקה בחקלאות, אין כדי לגרוע מהיות החוב נובע מעיסוקו של החייב בעצמו כחקלאי. לשיטתו, יש לראות את החברה המשפחתית במקרה הנדון כמנשיר כלכלי בידי החייב, שהוא עצמו "חקלאי". לדעתו, קיימת סתירה לוגית פנימית נהינות של החוק, שממנה עולה שאת הביטוי "הנובע מעיסוקו כחקלאי" יש לפרש "כנובו מעיסוקו בחקלאות" ולא בכפוף להגדרת החונת "חקלאי" שהוא יחיד העוסק בייצור חיצור חקלאית. כך מתחייב מהסיפה לטעיף 2 לחוק הפרשנות, תשמ"א-1981, שלפיה ניוון לחרוג מהגדרת חונת בחוק כאשר הדבר עולה מן ההקשר. מסקנתו של השופט יל היא אפוא, כי הדרישה שהחוב יהא נובע מ"עיסוקו כחקלאי" תפורש כדרישה שהחוב יהא נובע מעיסוקו בחקלאות ולא מעיסוקו כחקלאי יחיד. אשר-על-כן, ומאחר שחווו של החייב נוצר כתוצאה מעיסוקו בחקלאות הגם שבאמצעות תאגיד שבשליטתו, ינוול חוב זה להיחשב "חוב בטיי". פירוש כזה, סבור השופט טל -

"...תואם גם את שט החוק ואת מטרתו, שבא להסדיר חובות במיגור החקלאי המשפחתי. החברה היא חברה משפחתית, של המטרער ושל אשתו. היתרונות והחסרונות של צורת המאגדות כזו, שעליהם מצביע כבוד הנשיא, אינם חוציאים את העיסוק מחונת מיגור החקלאי המשפחתי, גם בלא 'הרמת המסך'".

השופט כך הצטרף למסקנתו של השופט טל על נימוקיה. בהנמקתו הדגיש הוא את מהותה המיוחדת של החברה המשפחתית נושא הדיון, הנמונה לשליטונם הבלעדית של החייב ואשתו. למעלה מן הדרוש הוסיף השופט כך כי אילו התערור הצורך להריט את המסך, כדי שבמקרה הנדון אפשר יהיה להסתחך על ושתית טובדיתית התואמת את המצב לאמיתו, היה רואה הצדקה גם לכך.

הדיון הנוסף

6. לאחר ששקלתי את עמדות הרוב והמיעוט על נימוקיהן, הגעתי לכלל מסקנה כי הדיון עם שופטי הרוב. אני סבורה, כי חוב שמקורו בהלוואה שנוטל חקלאי המטביר לאחר חכן את כספיה לשימוש של תאגיד משפחתי שבשליטתו הבלעדית העוסק אף הוא בחקלאות בלבד, בא בגדרה של ההגדרה המורחבת של חוב "הנובע מעיסוקו כחקלאי", קרי: חוב הנובע מעיסוקו כ"יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית".

אף שמתחת דעים אני עם הנשיא כי הגדרת "חקלאי" בטעיף 1 לחוק חולטו על הביטוי "הנובע מעיסוקו כחקלאי", קרי, כ"יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" (שכן),

שם, בעמ' 156.

הכלל הוא כי "מונח שהוגדר כחיקוק - משמעו כהגדרתו... וכל צורה וקדוקית הנגזרת מהמונח תתפרש לפי אותה משמעות...". (טעיף 2 לחוק הפרשנות), איננו רואה טעם בעין עמו את פרשנות התיבה "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" שהוגדרת "חקלאי". פרשנותו חביאה, כאמור, להגבלת היקף תחולתו של החוק על יחידים והנהלים את חשקט בעצמם ולא באמצעות תאגיד משפחתי בשליטתו, ולתאגידים החנויים בחיספת הרביעית (כאן ראוי להעיר, כי אף שהנשיא חתיוט לחוספת הרביעית, צריכה ההתייחסות - בענייננו - להיות לחוספת השניה, שכן, בחוספת זו ולא בחוספת הרביעית חנויים תאגידים משפחתיים הזכאים לתחולת החוק עליהם, והחברה איננה בכללית. על כך, להלן).

למעשה, מחייבת מפרשנותו של הנשיא החקנה, כי משהופך אדם העוסק בחקלאות או סקו המשפחתי לתאגיד העוסק בחקלאות באמצעותו, מאבד הוא את המעמד של "חקלאי" כחשמו כחוק, וגם התאגיד המשפחתי אינו חוסה בצל החוק אם אינו מופיע בחוספת השנייה. תוצאה זו, שבטעיה יוצא החקלאי קירח מכאן ומכאן, איננה ראויה, איננה עולה בקנה אחד עם תכלית החוק ואיננה מחייבת מלשנון ומהסריו.

אף שמקובלת עליי החוצאה שאליה הגיעו שופטי הרוב, אין אני נושט לחרוג מהגדרת החוק למונח "חקלאי" כפי שחרג השופט טל. הגדרה זו כפשוטה חביאה לאוונה תוצאה. לזעתי, החילים "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" שבהגדרה "חקלאי" לא באו לצין עיסוק בחקלאות של אישיות טבעית דווקא; חילים אלו, על-פי משמעותן הראויה, נועדו לצין פעילות של יחיד בתחום החקלאות, תהא אשר תהא החסגרת החשפטי-פורחאלית שבאמצעותה חבוצע העיסוק. מובנן של חילים אלו הוא אדם פיוי שמשלח ידו הוא חקלאות, גם אם עיטוקו זה הוא בחסגרת תאגיד משפחתי שבשליטתו. מכך נגזר, כי החייב שמלוח ידו הוא חקלאות הגם שעיטוקו הוא באמצעות תאגיד משפחתי הוא "חקלאי" כחשמו בחוק וכי ה"חוב נובע מעיטוקו כחקלאי". פרשנות זו נובעת גם מהטעם שביסוד הדרישה להיותו של חוב "נובע מעיטוקו כחקלאי". טעם זה הוא ליצור ויקה בין החוב לעיטוק בחקלאות, ולהוציא מגדרי החוק חובות שמקורט אינו בחקלאות אלא בחחומים אחרים. עמד על כך השופט ד' בר-אופיר גבר"ע ת"א 887/92 [11] ובהח" (ח"א) 7321/92 [12] באומרו כי החוק אינו חל אלא על חובות של אנשי החיזור החקלאי ה"נובעים מעיטוקו כחקלאים כלומר: בחולץ ייצור תוצרת חקלאית" (ראה עוד ד"כ 125 (חשנ"ב) 3461).

כללי פרשנות

7. קודט שאפרט את הטעמים שהביאנוי למסקנה הנ"ל ראוי שאעמוד ויקצה על כללי הפרשנות העולים חן הפטיקה ומדברי המלומדים, שעליהם מוסתחת מסקנתי. הטוגיה שלפנינו עניינה משמעותו הנכונה של המונח "חקלאי" כהגדרתו בחוק:

"הגדרת מונח בטעיף ההגדרות בחוק אינה מהווה - כשלעצמה - הזרחה נורמאטיבית, אלא חסגרת לשונית ורטייונית הלוכשת לבוש נורמאטיבי באמצעות טעיפי החוק העושים שימוש באותו מונח. לפיכך, עלינו לבחון את

252

מכלול ההקשרים שבהם הופיע החינח כדי לעמוד על פרשנותו הראויה" (בג"צ 1255/94 "בוק" החברה הישראלית לתקשורת בע"מ נ' שרת התקשורת [1]).

נקודת המוצא לקביעת "המשמעות הנכונה" של דיבור בחוק היא הלשון שנקט המחוקק. אלא שהלשון היא אך ורק נקודת המוצא של הפרשן. על הפרשן לוח ללשון החוק את המשמעות המשוימה את תכליתו. על חכלית זו למד הפרשן ממקורות נוספים על לשון החוק. עמד על כך הנשיא שמגר:

"מלאכת הפרשנות של ביטוי המובא בחוק תחילתה, כמובן, בנווט החוק עצמו. אולט, לשון החוק איננה עומדת בפני עצמה כשהיא חלושה מכל הקשר. החוק הוא מכשיר לשם ביצועה של חסרה תחיקתית, ולכן הוא צריך פרשנות לפי

המטרה הגלומה בו'... על מטרה זו ניתן ללמוד מלשון החוק, ממקומה ומתקופה הגיאומטרית והאיכותי של ההוראה בחוק ובחוקיקה בכלל, כמי גם מן ההיסטוריה התקופתית, היינו מתוך מכלול הגורמים והנסיבות אשר הביאו להעלאתו של ההסדר בו מדובר למדרג חוק חרות" (ט"א 93/88 מעבדויי טרבינוול (ישראל) כע"ח נ' פקיד שומה למפעלים גדולים [2], בעמ' 396).

לפרשנות הוראה בחוק על-פי תכליתה ולמקורותיה לחד הפרשן על ונלית זו ראה עוד: ע"א 165/82 קיבוץ חצור נ' פקיד שומה ראובנו [3]; בג"צ 47/83 תוו אויר (ישראל) כע"ח נ' יו"ר החוזה לפיקוח על הגבלים עסקיים ואח' [4]; ט"ח 3027/90 חברת חודיעים כינוי ופיתוח בע"מ נ' מדינת ישראל [5]. כן ראה א' בוק, פרשנות במשפט, כך ב, פרשנות החקיקה (נבו, תשנ"ג) 291-294. להיסטוריה הפורמלית כמקור ללימוד תכלית החוק ראה עוד: בג"צ 142/89, 172 ונוטע לאו"ר - לו אחר ורוח חדשה ואח' נ' יושב-ראש הכנסת ואח' [6], בעמ' 544; בג"צ 4031/94 ארגון "בצדק" ואח' נ' ראש מחשלת ישראל [7], בעמ' 11-12; ברק, בספרו הנ"ל, ועמ' 383-390).

לשון החוק

8. מקובל עליי כי משמעותו של המונח "יחיד" בהקשר זה היא אדם פיזי, כפי משמעותו השגורה בפי הכריות (ראה ע"א 527/69 הטכניון מכון טכנולוגי לישראל נ' מנהל מס שבח מקרקעין [8], בעמ' 558). אלא שאינני סבורה כי המילים "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" מתייחסות לצורה הארגונית-משפטית שבגדרה מנוצעת העיסוק בחקלאות וכי מטרתן היא צמצום או תחולת החוק לחקלאים שכותרו שלא להפוך את עסקם לתאגיד משפחתי. פשוטן של מילים אלו מצביע, לדעתי, על דרישה כי פעילותו של אדם בחקלאות תעלה כדי רמת האינטנסיביות המאפיינת פעילות חמשכת, יעילות המגיע לכלל עיסוק של קבע. לשון אחר, טבורתי כי הדרישה היא שמשלח ידו של האדם, מקצועו, יהיה חקלאות. אין הדרישה מתייחסת לדפוס המשפטי-ארגוני שכאמצעותו מבצע אדם עיסוק זה. אלא שאף אם אצא מנקודת הנחה כי מילים אלו סובלות כל אחד משני הפירושים, התכלית החקיקתית מווייבת, לדעתי, להטות את הפירוש המייחס למילים "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" את המשמעות ויל עיסוק בחקלאות. אבהיר דבריי.

253

תכלית החוק

9. החוק נועד לתת פתרון למשבר העמוק שפקד את המיגור החקלאי, לרבות החקלאות המשפחתי הזעירה, ולהביא לשיקומו. כדברי ההסבר להצעת חוק הסדרים במגזר החקלאי המשפחתי, חשנ"ב-1991, נאמר, בעמ' 92:

"הצעת החוק נועדה לייצור מסגרת חדשה לפתרון המשבר אשר פוקד את כל המגזר החקלאי כבר שנים מספר. מגמתה הכללית היא לאפשר את שיקומו של המגזר החקלאי, חוך העדפת השיקום על פני הפירוק מצד אחד, והרצון להיוונע מהזרמת כספים מקופה הציבורית מצד שני. התערבות המווקק במציאות הסדרים לתגור החקלאי נראית עתה מווייבת המציאות לאור שההסדרים השונים לא הוכיחו את עצמם, והותירו את המגזר החקלאי במשבר עמוק ולעתיים אף החריפוהו".

גם מדברי הכנסת עולה כי המגמה שביסוד החוק היא לתמוך במצמצום המשפחתי המצוי בציבור זה, וזאת על ידי צמצום התערבות הממשלה בתחום החקלאות (ראה למשל, דבריה של יושבת-ראש ועדת הכלכלה של הכנסת דאז, ח"כ שושנה ארבל - אלחוזלינו, ד"כ 125, בעמ' 3455. ראה עוד: דברי ח"כ יעקב צור, ד"כ 123 (חשנ"ב) 1252; דברי ח"כ ש' שטרית, שם, בעמ' 1256).

הגיונה של תכלית זו אינו חוגבל לחקלאים כודדים המנהלים את עסקם בעצמם ולא במסגרת של תאגיד משפחתי. בהתאם לכך, אין היגיון זה חוגבל לחובות שמקורם

בהלוואות שנטלו חקלאים במטרה להשתמש בכספיהן במטרה עסק משפחתי ואינו מאוגד כתאגיד, אלא הוא משתרע גם על חובות שמקורם בהלוואות שנטלו חקלאיני במטרה להשתמש בכספיהן במטרה מאגיד משפחתי. הגשתה של חכלית זו תומכת אפוא בפירוש החילים "יחיד העוסק בייצור וזרמת חקלאית" כעיסוק בחקלאות.

יתרה מזו, ההיסטוריה המקיפתית אף מלמדת כי הדרישה "העוסק בייצור תוצרת חקלאית" לא נועדה בהכרח לציין אישיות משפטית טבעית. חכליתה היא להניק "סטטוס מסוים לחקלאי הפרטי, כדי שלא כל בעל גינה יטען שהוא חקלאי" (ראה פרוטוקול מס' 376 של דיוני ועדת הכלכלה מאריך ה-28/1/92). אכן, כבר נפטק בהקני דומה כי -

"אין כדברי ההטכר להצעה, כלשעצמם, כדי להכתיב באופן בלעדי את פרשנות הנכונה של מונח המופיע בנוסח הטופי של החוק. ואולם, כאשר חוק מובא ביטוי המחפוש בכמה משמעויות, ניתן להתחקות גם אחר ההיסטוריה המקיפתית, כדי לבחון את חבנה החוק ומכליותיו" (ע"א 44/85 נוה אריאל נט"מ נ' מנהל מט טרך מוסף [9], בעמ' 641; ההדגשה שלי - ט' ש' כ').

טיב הסדריו של החוק ויחסי הגומלין ביניהם

10. אלא שכך לא סגי. המסקנה כי אין בפעילותו של חקלאי כודד וזרמת מאגיד משפחתי שבשליטתו כדי לגרוע מהיותו "חקלאי" עולה מההסדר שטיצב החוקק בעניין תאגידים משפחתיים. הסדר זה חבט את חכליתו של החוק להביא לשיקוט החקלאות

254

המשפחתית הזעירה, אף כי הצורה שבה באר החוקק להתוות צורה נפתלת היא, המצריכה חקירה ודרישה כדי לעמוד על מלוא משמעותו. עיקרו של פתרון זה, הנלמד מטיב הסדריו של החוק ומיחסי הגומלין ביניהם, החונתרים על רקע ההיסטוריה המקיפתית, הוא פריטת חסותו של החוק על החקלאי הכודד או על התאגיד ששליטתו אף כי לא על שניהם. הבהרת הדברים מווייכת הווייכות לחשמטותה של התוספת השניה לחוק, אשר לא נדונה בשלביה הקודמים של ההתדיינות של חוק זה ואף לא הועלתה בטיעוני הצדדים בהליך הנוכחי. במה דברים אמורים?

בחלק ב' של התוספת השניה (ולא בתוספת הרביעית) מפורטות, בין היתר, חברות משפחתיות שהוקמו לצורך ניהול עסקיה החקלאיים של המשפחה כתאגידים מעליהם חל החוק (ראה א' נועם, ח' נועם, חוק ההסדרים בחגדר החקלאי (בורטי, חיינ"ב) 14). בחינת ההיסטוריה המקיפתית מלמדת כי חלק ב' לתוספת השניה נועד לפתור, בין השאר, את בעיית של תאגידים משפחתיים שפעילוונם בתחום החקלאות. הכללם בתוספת השניה פורטת עליהם את הגנתו של החוק. עניינם של תאגידים משפחתיים שחקלאים בודדים הקימו אותם לצורך ייצור תוצרת החקלאית ושיווקה, עניין לצורך ייצור תוצרת החקלאית ושיווקה, עניין שלא טופל במטרת הצעת החוק כפי שהוגשה לקריאה ראשונה, עלה בעיקרו במהלך דיוני ועדת הכלכלה של הכנסת חוך הכנת הצעת החוק לקריאה השניה והשלישית (ראה, למשל, פרוטוקול מס' 359 של ישיבת ועדת הכלכלה מיום 30.12.91, דבריה של אלה שפירא מהמחלקה המשפטית, רשמת האגודות השיתופיות, משרד העבודה והרווה). טעיף-קטן (3) להגדרת "אגודה חקלאית" והתוספת השניה לחוק סאליה מפנה טעיף-קטן (3) נועדו ליתן - בין היתר - מענה לבעיית התאגידים המשפחתיים ולהכלילם במטרת החוק (ראה פרוטוקול ועדת הכלכלה מיום 18.2.92). התנגנון שנקבע בחוק הוא פירוט שמותיהם של תאגידים שונים בחלק ב' לתוספת השניה, שיהנו מחסות החוק. בד בבד, נמטרה לשרי האוצר והחקלאות הטוחות לשנות מהיקף התוספת השניה (באישור ועדת הכלכלה של הכנסת; ראה א' נועם, ח' נועם, כספרם הנ"ל, בעמ' 114). התוספת השניה נועדה, אם כן, לפרוט את חסותו של החוק אף על תאגידים משפחתיים, המנויים בה.

11. אלא שכך לא מתמצה ההסדר שטיצב החוקק. להגדרת "חקלאי" שבחוק הוטפה הטיפה המחמטת מגדר "חקלאי" "יחיד שהוא חבר או שותף או בעל אמצעי שליטה בתאגיד המחפורטים בחלק ב' לתוספת השניה". כעולה מדיוני הוועדה, נועדה הטיפה להגדרת "חקלאי" לשלול את הגנת החוק מעל אותם יחידים שהתאגידים המשפחתיים שבאמצעותם

הם פועלים מוגנים על-ידי. כך, אומר למשל צבי ענבר (היועץ המשפטי לוועדה)
בישיבת הוועדה מ-24.2.92 כי:

"לגבי אלה הכלולים בחלק ב' (לחוטפת השניה) נכללה הוואה נחון נוטא
הווק האחרת, שאט וקלאי, למשל ש' פריט ובניו נכנסים להחיר הזה, לא
יכול ארון פרליט עצמו ליהנות. כלומר, ההוראה באה להגיד יאלה הנימנים
בווק ב', אט וקלאי יחיד, לא יוכל לקבל בנוסף למה שמקבלת החברה"

255

(ראה פרוטוקול מס' 387 לישיבת ועדת הכלכלה וחוקרין זה).

בכטיט הטררו של הווק עומדת אפוא ההנחה כי בפעילונו של וקלאי כמטרת וואגיד
משפחתי שבשליטתו אין כדי לגרום חהיתו "וקלאי" כמשמעותו בחוק. הכללת המאגיד
המשפחתי שבשליטתו בתוספת השניה - והיא כלכד - מוציאתהו מגדר "וקלאי", ואילו
כאשר המאגיד המשפחתי איננו נכלל בתוספת, חוגן הוקלאי היחיד אף שטיטוקו כוקלאי
הוא באמצעות המאגיד. פירוש זה מווישב עם הכלל הפרשני אשר נקבע על-ידי בית-
משפט זה כעבר, ולפיו יש לפרש הוראת ווק על רקע הוראות הווק בכללותו (ראה,
למשל, ע"א 26/54 אלונזו נ' בן-דרור [10], בעמ' 104).

דעתי היא אפוא, כי המילים "יחיד הטוסק בייצור תוצרת וקלאית" שבהגדרת
"וקלאי", משמעותן היא יחיד הטוסק בתחום הוקלאות בין בעצמו בין באמצעות מאגיד
משפחתי שבשליטתו, וחובו של יחיד כזה, שמקורו בכספים שלוה בעבור המאגיד, הוא
חוב "הנובע מעיטוקו כוקלאי", ובלכד שהמאגיד אינו מופיע בתוספת השניה ואינו
נהנה - משום כך - מהגנת הווק. מסקנתי זו מכיאתני לתוצאה וזה לתוצאה שאליה
הגיעו שופטי הרוב אט כי לא מטעמים זהים.

12. טוף דבר, בענייננו, החוב הוא "חוב בסיסי"; החייב חוסה כצל הווק וזכאי
להגנתו, ואילו החברה שאינה מופיעה בתוספת השניה אינה נהנית מהגנה זו. לאור
תוצאה זו אין אנו נדרשים לדון בשאלות אחרות שהועלו בדיון זה.

על יסוד האמור, דעתי היא שיש לדחות את העתירה בדיון הנוסף, להשאיר את פסק
הדין שלטעור על כנו, ולהחזיר את העניין לבית המשפט קמא להמשך הדיון בשאלה אט
נתקיימו גם שאר הונאים לפריסת חסותו של הווק על חובו של החייב לבנק.

השופט ג' כך: הנני מסכים לאוות-דעתה של חברתי הנכבדה, השופטת שטרסברג-
כהן, המואמת את מסקנתנו, על-פי דעת הרוב, בפסק הדין ברע"א 1759/93, נושא
דיון נוסף זה.

השופט מ' חסין: אני מסכים לפסק-דינה של חברתי, השופטת שטרסברג-כהן.

2. חוק הסדרים במגזר הוקלאי המשפחתי (החוק) - הווק במקורו על תיקוניו -
הינו כמובהק חוק שנועד להשיג מטרה כלכלית יחידה ומיוחדת. מיגזר הוקלאות בארץ
נקלט למשכר קשה ועמוק. וחמת אשר יניח לחקלאות ולוקלאים להידרדר באין תקומה,
אמר המחוקק: אשמוט חלק מחובותיהם של וקלאיט, אעשה הסדרים אלה ואזורים באשר
לימת חובותיהם, ובה לציון גואל. משידעמו את תכליתו של הווק, נוטיף ונדע - על
דרך העיקרון וכמתנת מוצא למטענו על דרך הפרשנות - מה פירושו יש וראוי כי ניתן
לביטויים בווק שנועדו לחזום את גדירת הזכאים ליהנות מהוראותיו.

י פ"ד מח (2) 143.

256

3. כדברי חברתי, תחילת הדברים לענייננו היא בהגדרת צמד המילים "חיד כסיטי", והגדרתו של צמד זה תפרוט עצמה (בתנאים מסוימים) על חובט של "אגודה חקלאית", "ארגון חקלאי", "תאגיד חקלאי", "חקלאי" ו"חבר באגודה חקלאית וכן דוגו". כל אחד מגופיט אלה, לעצמו, זוכה להגדרה מפורטת בטעיף 1 לחוק, וכולם נכללים במושג "גורט חקלאי". עיון בהגדרות אלו כולן ילמדנו - עיון בהן ובתוספות לחוק שההגדרות משלחות אותנו אליהן - כי גרירת הוכאית על-פי החוק כוללת שלושה אלה: אחד, גופי חקלאות גדולים, בהט אגודות שיתופיות, קיבוצים, אגודות שיתופיות אזוריות וכיוצא באלה; שני, גופי חקלאות הנזכרים מנירשות בשמם באחת מהתוספות לחוק (לענייננו, בעיקר, כחלק ב' של התוספת השניה); ושלושה, "יחיד העוטק בייצור תוצרת חקלאית" (כהגדרת המושג "חקלאי" בטעיף 1 לחוק). לאחר שנהפוך ונלוש בכל ההגדרות כולן נגיע אל אותו "יחיד", ובו ייחט מסענו.

4. מה פירושו של מושג היחיד העוטק בייצור תוצרת חקלאית" - בין לעצמו ובין בהעמידנו אותו ליד שני סוגי הוכאים האחרים? פירוש המושג "יחיד" - כשהוא לעצמו - יכול שיכלול רק אדם טבעי, להבדילו, לחשל, מגוף משפטי מלאכותי (ע"ט SALOMON [13] V. SALOMON); ואולם "יחיד" יכול שיהיה רחב יותר בתחום התפרטותו, ויכול הוא שיכלול גם אדם טבעי גם חברה משפחתית ("חברת יחיד"), להבדילו מגופי חקלאות גדולים כאגודות שיתופיות וכיוצא באלה. נגלגל בהגדרות שהזכרנו ונדע בכירור - כך טבור אני - כי גרטה אחרונה היא לענייננו: "יחיד" כמשעו וכהוראתו בחוק עניינו במשק המשפחתי הפרטי, להבדילו מהאגודים והחברות הגדולים שהמיגור החקלאי משופט בהט. כך בבחינת לשונו של החוק, ובוודאי כך בבחינת מטרתו וחכליתו של החוק.

המחוקק ביקש לעקור רעה שנפלה על המשק החקלאי בארץ, ובכחינת הרעה שניקט לשרט, שאלת הארגון המשפטי של המשק המשפחתי אינה אלא טפלה ובלתי רלוואנטית. במשפט הפרטי וביחסי נושה-חייב, לא הרי חובו של פרט כהרי חובה של חברה ולו חברה משפחתית היא (ושוכ: ע"ט SALOMON V. SALOMON [13]). ליצירתה של איחיות משפטית נפרדת יתרונות בחנומי המשפט הפרטי ואפשר אף בחנומי המשפט העיבוטי (במשפט חסיט). ואולם אנו ענייננו אין הוא לא בחנומי המשפט הפרטי וביחסי נושה-חייב ולא באחט יתרונות העשוויט לקום לחברה משפחתית באשר אישיות וישפטית לעצמה היא. כל אלה אינם אלא רקע להסדרים שאומר החוק להשליט, ואילו תחום התפרטותו של החוק יילמד מתוך החוק ומתוך הרעה שביקש למצוא לה מרפא.

5. אנו ענייננו הוא כהסדר יחיד מיוחד - הטדר EX LEGE - המסרב לחאוס עצמו, בלעדית, במסגרת המשפט הפרטי או במסגרת המשפט העיבורי. החוק מזין עצמו מוכליתו המיוחדת, ואותה תכלית היא שתורה אותנו הדרך. והנה, בבחינתה של תכלית זו לא ידעתי מה בין יחיד בשר-ודט לבין יחיד שאיגד עצמו במסגרת משפטית פורמאלית לצרכים שאין ולא כלום ביניהם לבין תכלית החוק. החוק בא אל מציאות שבה חיים פעולים יחידים פלונים שהט בשר-ודט, וכצדס יחידים אלמונים שאיגדו עצמם כחברה משפחתית; ולא נמצא לי שאותה החארגנות נודעה לה רלוואנטיות כלשהי לענייננו של החוק. מאותו טעט

עצמו דומה עליי כי שאלת "הרמת המטך" אינה כלל לענייננו. מעיקרם של דבריו (נכוון החוק לפרוט חסותו גם על "חברות משפחתיות" (המקיימות את כל שאר התנאים הנדרשים), וחמילא מחייתרת שאלת הרמתו של המטך.

אוסף כי גם מניית שמותיהם של גופים פרטיים אלה ואחרים בחלק ב' של התוספת השניה לחוק, אין בה כדי לחסר מדברינו. אין בהענקת זכויות לאותם גופים כדי ללמד הסדר שלילי לענייננו שלנו; אותם גופים קנו זכויות EX LEGE - זכויותיהם קמו להם במישרין מן החוק - ואילו לעניינן של חברות משפחתיות כגון זו שלפנינו, הנטל עליהן להוכיח כי באות הן בגדרי החוק וכי מולאות הן אחרי התנאים הנדושים בחוק.

6. נמצא לנו כי גם לשון החוק גם תכלית החוק, השתיים כאות חזות באצבע אל אותו יעד: כי זכאים הם המשיבים לאטום חוזו חופו ההגנה שהחוק אוה להטניק לאנשי חקלאות אלה ואחרים. וכך ראוי לדעתי כי נפסק.

השופט א' מצא: השאלה הטיקריה שהטרידה אותי, בפאתו של דיון נוסף זה, הייתה, אם מסקנתם של שופטי הרוב בפסק הדין שלטרטור אינה חורגת יגדר פרשנותם של מושגים בגדרו של החוק נושא דיוננו. חששי היה, כי להלכה אשר יפסקה עשויה להיות השפעה גם על הסדרן של טוגיות בתחומים אחרים. כך, למצער, ותחום פיתוח ההלכה בנושא אישיותו החשפטית הנפרדת של התאגיד, לרבות ובעיקר היאלה, אם ואיחתי ניתן להרים את חטך ההמאגדות לבקשתם (ומחילא אף לתועלתם) של יחיד התאגיד. כן שאלתי את עצמי, אם פרשנות הנורוויכה של שופטי הרוב מיישבת עם עקרונות הפרשנות שיש להחילם על מעשי חקיקה הפוגעים בזכויות קנויות בתחום החשפט הפרטי.

עתה, חשקראתי את פסק-דינה של חברתי, השופטת שטרטברג-כהן, ואני הערותיו הנוספות של חברי, השופט חסיו, נמה דעתי, כי ניתן וראוי לאשר את מסקנתם של שופטי הרוב, לא מטעמיהם אלא על יסוד פרשנות המקדת עצמה בבחינת משמעותם של מושגי החוק הנדון בלבד. חברתי סבורה, כי מילות ההגדרה של "חקלאי" - קרי: "יחיד העוסק בייצור תוצרת חקלאית" - ראויות להתפרש ככוללות "פעילות של יחיד בתחום חקלאות, תהא אשר תהא המסגרת החשפטית-פורחאלית שבאמצעותה מבוצע הטיסק", וכי "חובנן של מליס אלו הוא אדם פידי שתלוח ידו הוא חקלאות, גם אם עיסוקו זה הוא במסגרת תאגיד משפחתי שבשליטתו". שוכנעתי כי מסקנת פרשנית זו עולה בקנה אחד עם תכליתו החברתית המיוודת של החוק ומגשימה אותה. היא אינה נדרשת כל עיקר להפעלת הדוקטרינה של הרמת חטך, ואימוצה איננו מרחיב את גדר פריסתו של החוק מעבר לתחייב תחליתו. בנסיבות אלו הנני מצטרף להכרעת חברתי, השופטת שטרטברג-כהן, שבצדקתה תומכים גם יתר חבריי להרכב.

השופט צ' א' טל: אני מקבל, ככל הכבוד, את הנמקח וחברתי, השופטת שטרטברג-כהן, בנוסף להנמקה שניתנה על-ידיי בפסק הדין המקורי.

הוחלט כאמור בפסק-דינה של השופטת שטרטברג-כהן.

העתירה נדחת, העותר ישלם למשיבים הוצאות בסך 25,000 ש"ח.

ניתן היום, ז' בכסלו תשנ"ו (30.11.95).

התורה (ס'יה)

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 3411/92

בפני: כבוד השופט ד. לוין
כבוד השופט ג. כץ
כבוד השופט י. קדמי

המערערים: 1. אברהם רובינשטיין
2. אמנון וג'ורא רובינשטיין -
יורשי אהרון רובינשטיין ז"ל

נגד

המשיבה: לאה ברזנסקי

ערעור על פסק דין של בית המשפט המחוזי
כתל-אביב-יפו מיום 28.5.92 בת.ע. 5922/86, 5924
שניתן על ידי כבוד השופט י. גולדברג

בשם המערערים: עו"ד ד. גולן

בשם המשיבה: עו"ד ע. סביר

פסק - דין

השופט י. קדמי

נושא הדין

1.

בפנינו ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי כתל-אביב-יפו
(כב' השופט יואל גולדברג), לפיו קוימה צוואתו המאוחרת של המנוח שמואל
זילברשטיין ז"ל, מיום 16.6.86, (להלן - הצוואה השניה), בה הוא מצווה
את כל רכושו לטובת המשיבה, הגב' לאה ברזנסקי; וזאת - אגב קביעה כי

הצוואה השניה מבטלת את הצוואה המוקדמת כנה שעכך המנוח ריכז 3.10.83
 (להלן - הצוואה הראשונה), בה ציווה את ירכשו לאחייט קברהט ואהרון
 רובינשטיין, בני זודו מדרגה ראשונה.

כמהלך הזיון בבית המשפט המחוזי, ניטר אהרון רובינשטיין ז"ל
 וכנעליו באו יורשיו - אמנון וגירא רובינשטיין.

2. העובדות

להלן, בתמצית, עקרי העובדות הזרושות לכירור הערעור.

א. המנוח, שמואל זילברשטיין, נפטר ביום 28.9.86 בכיו החוליים ע"ש
איכילוב בתל-אביב, והוא בן 85 שנים.

ב. עט עלייתו לארץ ישראל, החל המנוח לעודד כתובות הנזירה של החזיט
 רובינשטיין, קרוביו, בעבודות זגרות. משפחתו, אשתו וחושט ילדיו של
 המנוח, שנתרו מאחור בפולין, נשמדו מיד המרצת הנאצי. המנוח נישא
 בשנית, אך שוב פקד אותו השכול והוא איבד גם את אשתו השניה. אשתו
 השלישית, הגב' נחמה וילק ז"ל, היתה אשה אמורה ובעלת נכסיו והזירה שירש
 ממנה המנוח, מהווה את עיקר העזבון הנתון במחלוקת שלפנינו.

ג. מאז פטירתה של אשתו השלישית, הגב' וילק, ועד מותו, נסתייע המנוח
 בעוזרות בית ומטפלות שונות; האחרונה שבהן - אשר החלה בעבודתה אצל
 המנוח כשנה ומחצה לפני פטירתו - היא המשיכה, הגב' ברזבטקי.

ד. במהלך העשור האחרון לחייו, אושפז המנוח מספר פעמים בבית החולים; כאשר בשנת 1986 - היא שנת חיו האחרונה - אושפז המנוח בבית החולים שילוש פעמים: בתקופה שבין 22.8.86 לבין 10.8.86; בתקופה שבין 14.9.86 לבין 7.9.86; ובתקופה שבין 28.9.86 לבין 27.9.86 (יום פטירתו). הצוואה השניה נחתמה, כאמור, חדשיים לפני האשפוז האשון מבין השלושה, והינה בתאריך 16.6.86.

ה. בשנים 1977-1978 מכרה הגב' וילק מספר מגרשים שהיו יבועלווה, וזאת התמורה - בסכום כולל של כארבע מאות אלף ל"י - מסרה לאזני רובינשטיין על מנת שתשמש כקרן למימון צרכי מחייתם של המנוח ושלה. בשלישייה חושבים לפני פטירתו של המנוח, הודיעו לו האחים רובינשטיין כי קופתו זאלט ריקה, ודרשו ממנו כי ימכור את הדירה שהורשה לו אשתו, לשם מימון הוצאות מחייתו. המנוח כעס מאד על דרישה זו של האחים רובינשטיין, וככל שניתן ללמוד מן העובדות שנתבררו במהלך הדיון בכך נעוצה החלטתו של המנוח, להדיר את המערערים מעזבונו ולעשות צוואה חדשה לטובת המשיבה.

3. טענות המערערים כביית המשפט המחוזי

את התנגדותם לקיום הצוואה השניה, מיקדו המערערים בשלוש הטענות

הכאות:

א. בעת החתימה על הצוואה השניה, היה המנוח כמצב בריאות קשה, נפשית ופיזיולוגית; ומשום כך, לא תהיה מסוגל להכחין ב"טיבה" של הצוואה השניה והיא בטלה מכוח הוראותיו של סעיף 26 לחוק הירושה, תשכ"ה 1965 (להלן - החוק).

ב. בשעת החתימה על הצוואה השניה, היה המנוח נתון לשיעור בלתי הוגנות מצדה של המשיכה; ועל כן בטלה הצוואה השניה מכוח הוראות של סעיף 30(א) לחוק. בהקשר זה, טענו המערערים לקיומה של ולות מקיפה וייחודיות של המנוח במשיכה, מכוחה נושאת המשיכה כנטל השכנוע שלא הפעילה השיעור בלתי הוגנות על המנוח; ולטענתם - המשיכה לא הרימה נטל זה.

ג. המשיכה "לקחה חלק" בעריכת הצוואה השניה, ועל כן בטלה הצוואה ומכוח הוראת של סעיף 35 לחוק.

4. הכרעת הדין בבית המשפט המחוזי

א. בפסק דין ערוך ומנומק היטב, קבע בית המשפט, כי המנוח, חרף מצב בריאותו הרעוע, היה בדעה צלולה כשעה שחתם על הצוואה השניה והיה מודע לטיב מעשיו. בית המשפט זחה את הטענות לפיהן נוצרה ביחסי המנוח והמשיכה תלות "מקיפה ויסודית", אשר הביאה לכידודו של המנוח מן העולט והוציאו ולשילתו רצונו האוטונומי; ועל כן, נותר נטל השכנוע כוכר קיומה של השפעה בלתי הוגנות על כתפי המערערים, ואלה לא הרימוהו.

ב. בית המשפט הדגיש, כי היזמה לעריכת הצוואה היתה של המנוח, וכי הוא זה שיצר את הקשר עם עורך דינו, עו"ד ויינברג - אשר הופיע והעיד בהזדמנות ובצורה משכנעת בפני בית המשפט - והטיל עליו את המשימה לערוך את צוואתו החדשה, תוך שהוא מדגיש את הוצאתם הקטגורית של האחים רונינשטיין מכלל הנהנים מעזבונו על אף עצה אחרת שהשיא לו עו"ד ויינברג.

ג. ואילו לענין נוכחותה של המשיבה כמשרד של עורך הדין בעת עריכת הצוואה השניה, קבע ביו המשפט כי כוונתו בכך שהיא יאחזה בחוד נפרד בעת עריכת הצוואה - אין נוכחותה כמשרד מכיאה אותה וידו "לקיחת חלק" בעריכת הצוואה, כמשמעותה בטעיף 35 לחוק.

5. הערעור

א. בפנינו, חזרו המשיבים על שלוש הטענות האמורות, כשהם מתיימרים להאמין להתערב בממצאי המהימנות ובקביעות העובדתיות של בית המשיט המחוזי.

בחנתי וחזרתי ובחנתי הבקשה להתערב בממצאי המהימנות שנקבעו על ידי בית המשפט המחוזי ולא מצאתי עילה לעשות כן. כידוע, הכלל הוא שאין ערכאת הערעור מתערבת בממצאי מהימנות - ובקביעות העובדתיות המנוסחות עליהם - שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית, אלא כנסיכות הדינות, ובין היתר: כאשר אין לערכאה הדיונית יתרון ולשהו על פני ערכאת הערעור בהקשר זה, או שקביעותיה של הערכאה הדיונית אינם עומדים במבחן של הגיון ושכל ישר או שאין להם אחיזה מספקת בחומר הראיות שבא בפניה (רצאה לושל: ע"א 3666/90, מו (4) 45, מלון צוקיט נ' עיריית נוניה; ע"א 207/86, מו (4) 63, מגן נ' בכר).

כמקרה דנן, לא נתקמו אותן נסיכות מיוחדות המצדיקות סטייה מן

הכלל האמור.

הכלל כאשר לנטל ההוכחה במקרה כגון דא הוא: מקוט בו אנט טוען לקיומה של השפעה כלתי הוגנת, שהשפיע פלוני על רצונו של אלמוני בטמון לעריכת צוואתו של האחרון, נטל ההוכחה להראות קיומה של השפעה כזו - ואין די בהוכחת "חשש להשפעה" בלבד - מוטל על הטוען, שהתקשר זה הוא המוציא מחברו (ע"א 190/68 טוטיצקי נ' קלינבורט, פ"ד כב(2) 139, 140).

עם זאת, יש נסיבות בהן "מתהפך" נטל ההוכחה ועונה אל שכמו של המתנגד לקיום הצוואה, כדלקמן:

"כאשר הנסיבות האופפות את המקרה מצביעות על קיומה של תלות של אדם אחד בזולתו, שהיא כה מקיפה ויסודית שניתן להוכיח כי נשלל רצונו החופשי והכלתי תלוי של אותו אדם במה שנוגע ליחסים שבינו לבין הזולת, כי אז אפשר לומר שעשייה או פעולה שהיא בעליל לטובתו של זה האחרון היא תוצאה של השפעה כלתי הוגנת מצדו, אלא אם הוכח היפוכו של דבר. כלומר, כמקרה כזה חובת ההוכחה על אי קיומה של השפעה כלתי הוגנת עומדת על שכמו של המבקש לקיים או המעשה או הפעולה" (ע"א 423/75 מ' בן נון בעניין צוואת אטור אלכרי נ' ריכטר ואח', פ"ד לא(1) 372, 378; וראה גם פסק דינט של השופטים גולדברג ושטרסברג-כהן: מתנגד ועתו החולקת של השופט חשין בע"א 5185/93 הי"מ נ. מרוט, טרט פורטס).

וכך קבע השופט קמא בסוגית ההשפעה הכלתי הוגנת:

"מידת התלות שגילה המנוח כלפי הסוכבים אותו ועליהם נמניט המטפלות השונות וגם האחים רובינשטיין, מנהלי ענייניו הכספיים, לא הגיעה אף פעם לדרגה שהביאה לשליטת הזולת על המנוח. חרף חולשת הגוף ומחלותיו הוכחות ומצבו הירוד, שוכנעתי כי המנוח לא איבד את כושרו השכלי, במידה שתשלול ממנו את כושר הציווי. אין גם כל ממש בטענה שהמבקשת כוודיה את המנוח מן העולם החיצוני וכך התאפשרה השפעה כלתי הוגנת מצידה על המנוח". (עמ' 41-40 לפסק הדין).

מסקנה זו של השופט המלומד, נתמכת בעדויות המטפלות השונות שטיפלו במנוח במהלך השנים והמשיכו לנקרו אף לאחר מות היטקמן, בעדויותיהם של עובדיט כמעון הקשישים אותו נהג לפקוד וריעדונו של עוה"ד ויינברג; ולא מצאתי כל צידוק עניני להתערב כמסקנתו המבוטטת והמוזמנת של בית המשפט קמא בענין זה.

ואין אני מוועלט בענין זה, מטענותיו של המערעורייט לפיה נכשלה המשיכה בעדותה כאי אילו סתירות וכאי דיוקייט. בית המשפט קמא לא הוועלט מפגמי המהימנות שנפלו בעדותה של המשיכה, ועל כן לא השוית את מטקווניו בסוגיה זו על עדות המשיכה, אלא על מגוון וחכ של ראיות ועדויות שנוצאו על ידו מהימנות; וסמך ידיו על דברי המשיכה - במכוון - רק מקוט בו מצא להם תימוכין בעדויות אחרות שהובאו בפניו.

לאור האמור לעיל, אין כטענות המשיכיו כהקשר זה ולא כלונו.

3. "לקיחת חלק" בעריכת הצוואה

להקלת כירורה של הטענה, להלן נוסח טיניף 35 לחוק הירושה:

"הוראת צוואה, פרט לצוואה בעל נה, המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה, והוראת צוואה המזכה בן-זוגו של אחד מאלה - בטלה."

המערערים טוענים, כי נוכחותה של המשיכה במשרדו של עו"ד ויינברג עובר לעריכת הצוואה, מהווה "לקיחת חלק בעריכתה" כמשמעותה בהוראת החוק דלעיל, ולא היא.

בפני בית משפט קמא היתה בענין זה עדותו הנחרצת והמהימנה של עוה"ד ויינברג, אשר העיד: כי היוזמה לעריכת הצוואה השניה באה מצידו של המנוח; וכי הוא הוציא את המשיבה מן החדר בו ישב עם המנוח כאשר עמד להתחיל במלאכת עריכת הצוואה.

כן הוסיף והסביר עו"ד ויינברג כי - על פי התרשמותו - המנוח היה אותה שעה צלול ועמדתו העיקשת כדבר טילוקט של האחים רובינשטיין מצוואתו היתה פרי החלטתו העצמאית, הכנה והנחרצת.

גם טענה זו דינה להידחות.

6. סוף דבר

א. ככל שניתן ללמוד מחומר הראיות שבא בפני בית המשפט הממוזג, אין לאחים רובינשטיין על מי להלין אלא על עצמם, על שהכעיסו בזהווגרותם את המנוח והביאוהו - כשהוא במלוא חושיו - לכטל את צוואתו והיאשוכה ולהודירט מן הצוואה השניה. גם אם כעסו של המנוח לא היה מוצדק על פי אמת ומידה אוביקטיבית - כפי שמוכן היה השופט גולדברג להניח - אין נכון כדי לשנות את התוצאה. בלבו של המנוח גמלה ההחלטה לשלול מן המשיבים הנאה כלשהי מעזבונו והוא נתן לכך כיטוי מלא, חד וכהיר בצוואה השניה, שנערכה כדון וכדין.

ב. הייתי דוחה את הערעור ומחייב את המערעורים לשלם למשיבה הוצאות שכר טרחת עו"ד בסך 15,000 ש"ח.

השופט ד. לוין

אני מטכ"ס.

שופט

השופט ג. כד

אני מטכ"ס.

שופט

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט י. קודמי.

ניתן היום, ט"ו בטיון ושמ"ה (13.6.95).

שופט

שופט

שופט

העתק מתאים למקור
שמריהו כהן
מזכיר ראשי
עא 341192
שס/

כפני בית משפט קמא היתה בענין זה עדותו הנתונה והמזימה של עוה"ד ויינברג, אשר העיד: כי היוזמה לעריכת הצוואה השנייה באה מצידו של המנוח; וכי הוא הוציא את המשיכה מן התדיר בו ישב עם המנוח כאשר עמד להתחיל במלאכת עריכת הצוואה.

כן הוסיף והטכיר עו"ד ויינברג כי על פי הורשמונו - המנוח היה אותה שעה צלול ועמדו העיקשת בדבר טילוקט של האחים רוכינשטיין מצוואתו היתה פרי החלטתו העצמאית, הכנה והנחוצת.

גם טענה זו דינה להידחות.

6. טור דבר

א. ככל שניתן ללמוד מחומר הראיות שנא בפני בית המשפט והמזימה, אין לאחים רוכינשטיין על מי להלין אלא על עצמם, על שהכעסו והתנהגותו את המנוח והכיאורו - כשהוא במלוא חושיו - לנטל את צוואתו הראשונה ולהדירט מן הצוואה השניה. גם אם כעסו של המנוח לא היה מוצדק על פי אמו מידה אוביקטיבית - כפי שמוכן היה השופט גולדנברג להניח - אין בכך כדי לשנות את התוצאה. כלכו של המנוח גמלה ההחלטה לשלול מן המשיכים הנאה כלשהי מעזבונו והוא נתן לכך ביטוי מלא, חד וכוהיר בצוואה השניה, שנערכה כות וכדין.

ב. הייתי דוחה את הערעור ומחייב את המערערים לשלט למשיכה הוצאות שכר טרחת עו"ד בסך 15,000 ש"ח.

כ. ומכאן לדיון בשלוש הטענות הספציפיות שהילו המערערים:

(1) חוסר יכולתו של המנוח להבחין ב"טיבה של הצוואה".

להקלות בירורה של הטענה, להלן נוסחו של סעיף 26 לחוק היירושה:

"צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה - כטלה" (ההדגשה שלי - י.ק.).

בהקשר זה הופיעו בפני בית המשפט החוזי מומחים פסיכיאטריים ורפואיים מטעם שני הצדדים והונחו על שולחנו מוצגים וביט. השופט המלומד, נתח בצורה יסודית ומפורטת את משמעו המוצגים, עדויות המומחים ודברי העדים כאשר למצב בריאותו של המנוח ביום החתימה על הצוואה; ולא מצאתי עילה להתערב כקביעתו החד משמעית כי המערערים העירו חוט בידם כנסותם להרים את נטל ההוכחה בדבר כטלותה של הצוואה מנוח הוראוויו של סעיף 26 לחוק.

ולא למיותר יהיה להדגיש בהקשר זה, כי בדין ויעניק השופט המלומד משקל מכריע לעדותו הבהירה של עוה"ו ויינברג - יורח הצוואה השניה - בדבר יכולתו הנפשית של המנוח להבחין בטיבה של הצוואה במועד חתימתה; ומועד זה הוא המועד הקובע כפי שנפסק בע"א 851/79, 160/80 כנדל נ' כנדל, פ"ד לה(3) 101, 105:

"חומר הראיות צריך שיתיחס למועד עריכת הצוואה. על כן תקפה צוואה שנעשתה בתקופה שבה ידע המנוח להבחין בטיבה, גם אם לפני כן ולאחר מכן השונה המצב" (ההדגשה שלי - י.ק.).

גם מקום בו טכל פלוני מרגעים או אף מתקופות שבחי נוערפלה ועוד, הרי אם מצא בית המשפט כי היה צלול ביום עשיית הצוואה ולא כל שכן, אם כך היו פני הדברים במועד עשייתה הלכה למעשה - הריהו ויחי וצריך לקבוע, כי פלוני "הכין את טיבה" של הצוואה שעה שגשה אותה.

ולכסוף, לא למיותר יהיה לציין גם זאת:

"והרי לא די בהעלאת ספקות גרידא כדי לעמוד בנטל השכנוע המוטל על הטוען לחוסר כשירות לצוות" (ע"א 279/87 רובינוביץ נ' קרייזל, פ"ד מג(1) 760, 762).

המערערים - אם בכלל - אינם יכולים לטעון בהקשר זה ליוזר מאשר "העלאת ספקות" וכך, אין, כאמור, כדי לסייע להם.

(2) המנוח היה נוון ל"השפעה בלתי הוגנת"

להקלת בירורה של טענה זו, נוסחו של טעיף 30(א) לזוק הירושה:

"הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה."

טענתם של המערערים, בקליפת אגוז, היא, כי לנוכח מצבו הבריאותי הלקוי של המנוח, מותר להניח שתלותו במשינה היתה מקיפה ויטווינו גמידה המעבירה אליה את נטל ההוכחה שהמנוח לא היה נתון להשפעה בלתי הוגנת מצדה; וכי היא לא הרימה בנטל זה.